

g 76. unter

Bellenden, William

He. 55.

D.

F
R
C
re
ijs
ni

Te

CICERONIS

PRINCEPS,

RATIONES, ET

CONSILIA BENE GE-

rendi, firmandique imperij: ex

ijs repetita, quæ ex Ciceronia-

nis defluxere fontibus, in libros

XVI. de Statu rerum Rom,

qui nondum lucem

acceperunt.

LIPSIAE

Imprimebat LAURENTIUS

COBER, Impensis Henningij

Grossij junioris.

ANNO M. DC. XV.

UNIVERSITÄT
HALLÉ
KÖNIGL. BIBLIOTHEK
DER
UNIVERSITÄT
HALLÉ.

FC: FC: FC

AD INCLITUM,
Serenissimumq; Principem
HENRICUM, Princi-
pem Scotiae, &
Valliae.

 UI clavum
imperij te-
nuere (Prin-
ceps Serenissime) re-
complexi fuisset gra-
vem, se dignam, mul-
tis utilem : si non a-
cta modò, ut reges
Persarum, sed obser-

A 2

va-

vata in usu & ratione
imperandi, naturaq;
populi, & à successo-
ribus tenenda, scrip-
tis tradidissēt. Nam,
quæ præclare gerunt
Imperantes, ævi pu-
tantur unius : quæ
usu, tractandoq; per-
cepta scribunt, &
adornant monitis,
utilitatē habent per-
manentem, & ple-
nam auctoritatis.
Sed qui hæc præsti-
terit, in annaliū mo-
numen-

numentis quæro, nō
invenio principem.
Augustum video Cę-
sarem libellum sua
scripsisse manu de vi-
ribus, atque opibus
Imperij: ejus exem-
plo Caligulam, &
Cosmum Ducē He-
trutiæ ærarij tabu-
las confecisse: Caro-
li quinti admonitio-
nem factam filio in
regnorum renuncia-
tione celebrem ha-
beri: plures in mor-

A 3

te

te præcepta dedisse
liberis. At qui vale-
tudine firma, ætate
florente regnandi
præscripta filio tra-
diderit, aut in ijs, quæ
desideramus, elabo-
rârit, si ab Augusto
Parente tuo disces-
serimus, habemus
neminem. Hæc sin-
gularia suspicimus;
illa omiſſa dolenter
ferimus: & simul
querimur nulla exta-
re de Rep. & Impe-
rio

rio scripta veterum,
qui publica tracta-
runt gubernacula,
præter quædam va-
gè sparsa in Cicero-
ne: quæ ne inhono-
rata maneant, & de-
pressa mole ejus ope-
rum, se efferunt: &
velut animulæ reli-
ctis corporibus in lu-
cem excedunt: ad
tuam festinant, du-
ctu principis, qui ijs,
quasi manipularibus
dispositis sub signis

XXIII. agmine qua-
drato ad te proficif-
citur: ut te Impera-
tore mereat, ac te-
stetur, mihi non de-
esse voluntatem, ad
ea præstanda, quibus
obstringor, ut

Omni nexu, &
usu Tuus

G. BELLENDENUS.

DE P R O C E S -
S V , E T S C R I -
p t o r i b u s R e i p o -
l i t i c æ .

HU M A N U S
animus ex se pu-
rus , simplex ,
immortalis , &
quasi divinæ naturæ par-
ticeps , vi & natura sua
prompta , celeri , expedi-
ta , admirabiliter se inji-
cit , ac intendit in immen-
sum : omnia penetrat , am-
bit , investigat : æterna
meditatur & concupiscit :
ac licet sit finitus partem

De process. & script.

capit nullam quietis, nisi in infinito; quod ipsum numē est divinum, in quo solo, tentatis rebus omnibus, acquiescit. Sed in domicilio habitans crasso, terreno, humili, contaminari cū se patitur, & deprimi materiei, qua cingitur contagione, parvōq; impulsu sensuum, ab excellentia sua discedit, dilabitur ad abjecta, &

Acclivis falsis meliora recusat.

Nam cū corporata sensus moveant, & quæcient, & cientur, in eisdem

confi-

Rei politicæ.

consistant : illa principiis
suffusa æternitati contra-
ris, ad res objectas specie
pulchras, laudabiles, oble-
tantes se convertunt, &
eodem secum trahunt ani-
mos, pulsu visionum è sen-
sibus fluentium. Hinc mo-
tus a versi à natura, ab æ-
ternitate, à ratione, &

Edulcare placet vitam,
Curasque acerbis sensi-
bus gubernare.

Hinc animi à suis decep-
ti nuncijs, ab infinita æter-
næque natura abducti, in
re mutabili hærent, labo-
rant occupantur, ac erran-

tes

De processu & script.

tes & illusi, vel secum dis-
cordant, vel languescunt,
vel motus habent intem-
perantes: quales tum præ-
cipuè cient, cum ad res flu-
xas, quæ titillant, & de-
lectant maximè, feruntur,
quasi ad perennes: aut ef-
frenati incitantur ad com-
movenda præsidia utilita-
tis humanæ, vitæque com-
munis. Quod genus mo-
tionum, ut est perniciosi-
mum, ita bis opposita à
veteribus propugnacula
quietis & otij, in bonis
sunt ducenda summis: ut

nati-

Rei politica.

naturæ accommodata maxime, & se attollentia ad omnia providentem, & regentem Deum: ejusque imitantia bonitatem erga universum genus humanum. Et verò, hæc ad divina cum accederent, & à priscis manarent: qui, quo propius aberant ab ortu, hoc melius, quæ errant tenenda, cernebant: posteriorum error, qui ad impietatem incubuerat, & beneficiis virorum excellentium tribuerat cælestia, illis nomina affinxit.

B

Q

De process. & script.

& numina Deorum. Immo, ut fabula fabulam pepererat, invasit in quorundam animos opinio, initia vite atq; victus: legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exēpla, quæ nepotibus sunt ascribenda Noë, hominibus & civitatibus à Cerere & Libera, quas pro Divis habuerant, data ac dispersita fuisse. Interea, etsi pietatem vinceret impietas, & in immoderata licentia fingenti, scribendiq;, antiqui ferè omnes, præter Hebræos, (a-
pud

Rei politicae.

puḁ hos enim vetita erant
simulachra, nec cuiuis per-
missum scribere) somnia
pro religionibus exciperēt,
ac multa cumularent no-
farijs, cessit tamen in mul-
tis humanitati barbaries:
atq; ab illis initiis progres-
sum est ad maiora: quæ post
Moysen tentarunt scriptis
primi Phœnices, Aegyptij,
de Chaldaeijs, & Indi-

Se-
rius Græci; qui diu sub re-
gibus, sine ipso legū nomi-
ne; tandem à Dracone ex
Phœnicibus scriptas acce-

De processu & scriptis.

perunt leges, consulta à phi-
losophis: qui tunc politici
appellati, à rebus publicis
nomen habuere: post à lo-
co, vel auctore, cum dis-
sociati à disertis, his iter
reliquerant ad remp. de
qua nunquam idem Græci:
cum à variis variæ adum-
bratæ fuerint rerump. &
regnorum formæ: ut ab
Hippodamo, Phalea, Sthe-
nida, Diotogene, Ecphan-
ta, Platone, Aristotele,
Theophrasto: ab aliis le-
ges scriptæ populis: ut à
Zaleuco Locris, à Charon-

da

Rei politicae.

da suis, à Philolao Thebanis: ab aliis resp. ac imperia constituta: ut à Solone Atheniensium, à Lycurgo Lacedemoniorum respública. Quibus tamen laus danda est, quòd planè, & sine pigmentis comprehenderit omnia, quæ ad consuetudinem vitæ, & usum civium pertinerent. Nam (ut ait noster) qui iura, qui leges, qui civitates constituerunt, locuti sunt simpliciter, & splendide, sine ulla serie disputationum, & sine jejuna con-

De process. & script.

certatione verborum: id
modò spectantes, ut funda-
menta poneretur tranquil-
litate, atque pacis: ac, ut
vincula conjunctionis hu-
manæ revulsa motibus, so-
luta casibus, mutationibus
abrupta, cōcussa & treme-
facta vi, firmarentur, ju-
varenturq; consilijs, quæ
spectarent futurum omne
tempus humanæ societatis.
Qui in his elaborarūt usu,
studio, & scriptis, ex He-
bræis habemus Mosen: &
Græcis, qui extet, nullum:
nisi exceperis Xenophontē,

AME

Rei polit. ca.

ant fragmenta scripturum
Solonis, Charonda, Zaleuci:
cum tamen, qui utraque re
excelleret, ut, & doctrina
studiis, & regenda civitate
princeps esset, non alium
Cicero putavit facile in-
veniri posse, quam Phale-
reū illum Demetrium: qui
doctrinam ex umbraculis
eruditorum in solem aci-
emq; produxerat. Itaque
in hoc genere nō pono Gra-
corum in scribendo princi-
pes Platonem, Aristote-
lem, Theophrastum: ne
alios memorem imitatores

De processu & script.

Hippodami, qui primus ex
ijs, qui remp. non admini-
strarunt, cepit de rep. scri-
bere. Ex Latinis præter Ci-
ceronem reperies neminem.
Is in rep. versatus, va-
lens ingenio, usu, & do-
ctrina scripsit de rep. li-
bros sex, de legibus quin-
que, & incertum. Præ-
terea Epistolam ad Q. fra-
trem ingenio dignam civili:
aliam ad Casarem medita-
batur etiam $\alpha\omicron\upsilon\beta\tau\epsilon\gamma\alpha$ quæ-
dam & $\pi\omicron\lambda\iota\tau\iota\kappa\acute{\omicron}\tau\epsilon\gamma\alpha$ ad
Dolabellam: & hæc consi-
lio Attici: at eorum fortè
exem-

Reipolitica.

exemplo, qui suasionibus
Alexandrum incensum
cupiditate gloriae, cupien-
tem aliquid sibi consilij da-
ri, quod ad laudem sem-
piternam valeret, cobor-
tabantur ad decus. Sed
illa ad Caesarem non perve-
nerat, nec prodijt in lu-
cem, quod Hircio, Balbo,
Oppio Caesarianis non pla-
ceret. Caetera etiam hu-
jus generis praeter tres li-
bros mutilos de legibus,
& epistolam ad fratrem
interciderunt. In ijs ta-
men scriptis, quae ad poste-

B 5 rna-

De process. & script.

ritatem transmissa sunt,
sparsa remanens vestigia
plurima antiquitatis, hi-
storiae, legum, disciplinae,
status reip. Rom. quae in
ordinem confecta anno-
rum 1000. fiximus in li-
bros XVI. lucem expectan-
tes. Interea exit ab his prin-
ceps, eodem elaboratus stu-
dio, & stilo: ac conforma-
tione non ita veteris me-
moriam, ut sit aliena ab usu
nostrae aetatis: nisi me fallat
temporibus decursa aspe-
ris, & observatio variorum
in his casuum: ac simul ex-
peri-

Rei politicae.

perientia, ad quam navata
in mandatis suæ majestatis
opera me sæpè excitavit.
Sunt in hoc scriptore multa
de administratione urbana
& provinciali Rom. plu-
ra ab his remota: quæ, ut
Enniana, in una re posita,
ad multas transferri pos-
sunt. Horum nonnulla, per
me ad usum accommodata
reip. & cum illis sociata
nexaq; meis, ac simul o-
mnia in capita civilis con-
gesta disciplina, non offen-
dent gnarum, quò pertine-
ant, & quam intueantur

ur-

De proc. & scrip. rei pol.

artem, atque prudentiam.
Alij quibus sunt stirpes ab-
ta suarum opinionum, su-
os habituri sunt amores,
sua iudicia: quorum neque
accessione illustriora, neque
decessione ignobiliora ista
sunt futura, ut verò pla-
ceant ijs, quibus me, mea-
que omnia probare debeo,

Hoc votum nostri
summa laboris
habet.

Ci-

I.

CICERONIS
PRINCEPS: RA-
tiones, & consilia bene
gerendi firmandiq; im-
perij, &c.

*De excellentia principatus
& imperij: causa, at-
que origine vite civilis,
juris rerump. civita-
tum, vrbium.*

CAPVT I.

MNEM naturam
necesse est, quæ
non solitaria sit,
neq; simplex, sed

*Princi-
patus ali-
quis in
omni fe-*

C cum

re natu-
ra.

Imperi-
um ad
natur
usq ue
vite ap-
tum, et
necessa-
rium.

cum alio conjuncta atque
connexa, habere aliquem
in se principatum: ut in
homine mentem, in bellua
quiddam simile mentis,
unde oriuntur rerum ap-
petitus: in republica ma-
gistratum. ut præsit præ-
scribatque recta, & utilia,
& conjuncta cum legibus.

Nihil porro tam aptum
est ad jus conditionemque
naturæ, quam imperium:
sine quo, nec domus ulla,
nec civitas, nec genus, nec
hominum universam ge-
nus stare, nec rerum natu-
ra omnis, nec ipse mundus
potest. Nam & hic Deo

parte

paret, & huic obediunt
maria, terræque, & homi-
num vita iussis supremæ
legis obtemperat, ac se re-
gi patitur imperijs.

Ad hæc verò, quum se
benevolentia applicat, &
adjungit, firmamentum
affert stabilitatis ejus, quã
in principatu quærimus.
Non est enim inhumana
virtus, neque immanis,
neque superba, quæ ad-
jutrix naturæ populos u-
niversos tueri, eisque op-
timè consulere soleat: ve-
lut salutare dominatus re-
gij, & societatis humanæ
præsidium, conciliatrix.

*Princi-
patus fir-
mamen-
tum, &
vinculũ,
benevo-
lencia.*

*Vide ex-
emplum
in An-
ton. Pi-
rias aut
in Coron
virtut.*

pag. 139

& vinculum à natura constitutum.

*Vita a-
græstis
sine reli-
gione,
iure, &
princi-
patu.*

Fuit quondam tempus, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabāt. Non dum divinæ religionis, non humani officij ratio colebatur. Nemo legitimas viderat nuptias, nec certos quisquam inspexerat liberos: non jus æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat: ita propter errorem atque inscientiam

am

Princeps.

S

am cœca ac temeraria do-
minatrix animi cupiditas
ad se explendam viribus
corporis abutebatur, per-
niciosissimis satellitibus.
Qui igitur primi virtute &
consilio præstanti extite-
runt, ij perspecto genere
humanæ docilitatis, atque
ingenij, dissipatos unum
in locum congregarunt,
eosque ex feritate illa ad
justitiam atque mansuetu-
dinem traduxerunt. Tum
res communem utilitatem
continentes, quas publi-
cas appellamus, tum con-
venticula hominum, quæ
postea civitates nomina-

*Initia
vite ci-
viliis ju-
ris, re-
rum, sac-
vitatum
& urbs-
ium.*

*Prop.
Sert.
Horat.
Sat. 3.
Comm.
1. Com.
7.*

C 3

tæ

tæ sunt, tum domicilia
 conjuncta, quas urbes di-
 cimus, invento & divino
 jure, & humano, mœni-
 bus sepherunt.

*De præstantia regalis impe-
 rij: causa, & origine
 regum, atque legum.*

C A P. II.

*Imperi-
 um re-
 gium in
 usu apud
 omnes
 veteres.*

ATque, ut ad ceteriora
 veniam, & notiora
 nobis: Omnes antiquæ
 gentes regibus quondam
 paruerunt, quod genus
 imperij, primum ad ho-
 mines iustissimos defere-
 batur, idque in republica

no-

nostra maxime valuit,
 quoad ei regalis potestas
 praefuit: deinde etiam de-
 inceps posteris tradeba-
 tur: quod & in his etiam,
 qui nunc regnant, manet,
 cum purpura & sceptro, &
 illis insignibus, quae ad
 regum statum pertinent.

Ac tibi quidem non
 apud Medos solum (ut ait
 Herodorus) sed etiam a-
 pud maiores nostros fru-
 endae iustitiae causa viden-
 tur olim bene moderati
 reges constituti. Nam
 cum premeretur initio
 multitudo ab ijs, qui ma-
 jores opes habebant, ad

*Carve-
 ges con-
 stituti?
 Cic. 2.
 offic.*

*Conn.**1. Com.**7.**Eadem
causa le-
gū, quæ
regum.*

unum aliquem confugie-
bant virtute præstantem;
qui cum prohiberet inju-
ria tenuiores; æquitate
constituenda, summos
cum infimis, pari jure re-
inebat. Eademque con-
stituendarum legum fuit
causa, quæ regum: jus e-
nim semper est quæsitum
æquabile, neque enim ali-
ter esset jus: id, si ab uno
justo & viro bono conse-
quebantur, eo erant con-
tenti: cum id minus con-
tingeret, leges sunt in-
ventæ, quæ cum omni-
bus semper una atque ea-
dem voce loquerentur.

Ergo

Princeps.

9

Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum de justitia magna esset opinio multitudinis: adjuncto verò, ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitrentur.

*Iustis & prudentibus imperia data a-
pud veteres.*

*De difficultate regnandi:
fundamentis & artibus
reip. atque imperij.*

CAP. III.

Quibus autem regia potestas non placuit,

C 5

non

*Qualis
et quan-
ti sit
princi-
pis, fir-
mum et
diutur-
num red-
dere im-
perium?*

*Funda-
menta
reip. et
imperij.*

non ij nemini, sed non
semper uni parere volue-
runt. Quare cum perma-
gni hominis est, & ipsa
natura moderati, tum ve-
rò etiam doctrina atque
optimarum artium studi-
is eruditi, sic se adhibere
in tanta potestate, ut nulla
alia potestas ab ijs, quibus
præsit, desideretur. Est
enim ars difficilis, rectè
remp. regere, imperio
præesse.

Hujus autem hæc fun-
damenta sunt, hæc mem-
bra, quæ tuenda principi-
bus, & vel capitis pericu-
lo defendenda sunt: reli-

gio,

gio, potestates magistratum, Senatus auctoritas, leges, mos majorum, iudicia, jurisdictio, fides, provinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærarium,

Duæ sunt artes, quibus hæc præstari, & omnia quæ sunt in imperio atque statu defendi putantur, scientia imperandi & administrandæ reip. disciplina.

Quarum altera utilem, & valde necessariam principi continet doctrinam, de exercitu, de castris, de agminibus, de signorum

Due artes Politicæ.

Ars Imperatoris.

collationibus, de oppido-
rum oppugnationibus, de
commeatu, de insidiis fa-
ciendis, atque vitandis:
de reliquis rebus, quæ
sunt propriæ belli admi-
nistrandi.

*Ars re-
ctoris
reip.*

Altera necessitatem ha-
bet non minorem, utilita-
tem sæpe majorem: cum
ei quasi materies quam
tractet, & in qua versetur,
subjecta sit rerum civili-
um prudentia, juris publi-
ci auctoritas, monumenta
rerum gestarum, vetusta-
tis exempla, & res cæte-
ræ, quibus reip. utilitas
paratur, augeturque.

Iam

Iam verò ista licet posita sint in præceptis, tamen his in omnes partes usus vitæ politicæ conformari nequit: cum oporteat, quæ sunt in fortuna, temporibus regere, consiliis providere, more nostrorum: qui semper ad novos casus temporum, novorum consiliorum rationes accommodarunt.

Ita hæc, quæ statuitur prudentia in rebus publicis, paratur, & acquiritur, non alicujus quotidiana loquacitate, non ex scholis cantilena, non in libris adumbrata rep. sed rerum

Usus vitæ politicæ.

Prudentia politica, quibus modis paratur.

notitia maximarum, multa-
rum memoria, usu plu-
rimorum negotiorum, ex-
ercitatione assidua, & illa
gravissimi usus disciplina,
quę perficitur observatio-
ne diuturna rerū, quę pro-
desse solēt, aut obesse reip.

*De principis officio in gene-
re: quę is scire, præstare
cogitare debeat.*

CAP. IV.

*Princi-
pis cura
in sum-
ma re-
rum.*

HABENT, quę eò perti-
nent, varios actus, &
consiliorum, & temporum
in summa rerum admini-
stranda:

stranda: & hæc gravem
curam diligentiamq; desi-
derat, quam ipse princeps
sustinet.

Nam cum dirigi forma-
riq; debeat consilijs atque
factis honestis, & utilibus:
eluceat in ijs oportet prin-
cipis ingenium, atque vir-
tus.

Etenim, ut salvum sit im-
perium, prudentia, quæ
in delectu bonorum & ma-
lorum cernitur, acuenda
erit in consilijs advocan-
dis, habendis, dimitten-
dis, petendis, dandis, ca-
piendis, communicandis,
mutandis, abjiciendis: at-

*Pruden-
tia in
quibus
acuen-
da?*

que etiam in actionibus,
& negotiis suscipiendis,
exequendis, committen-
dis.

*Quid sit
nosse
remp.*

*Prin-
cipe te-
nenda?*

Quæ omnia, cum sint
de rep. caput est nosse
rempub. idque latè pater,
quid habeat militum, quid
valeat ærario, quos soci-
os resp. habeat, quos ami-
cos, quos stipendiarios,
qua quisque sit lege, con-
dicione, foedere: tenere
consuetudinē decernen-
di, nosse exempla majo-
rum, causam imperij, jura
publica, mentem, morem,
disciplinam reip.

Vt enim gubernatori

cur-

curfus secundus, medico
 falus, imperatori victoria:
 fic moderatori reipub. be-
 ata civium vita propofita
 eft: ut opibus firma, copi-
 is locuples, gloria ampla,
 virtute honefta fit. Hujus
 enim operis maximi inter
 homines atque optimi,
 principes effe effectores
 volo.

Non animadvertunt
 omnia: fi fcientes præter-
 mittunt, magna culpa eft,
 & rei fiunt alienæ, fi pro-
 videre potuit, ne exifte-
 ret. Culpa autem nulla
 eft, cum id, quod ab ho-
 mine non potuerit provi-

*Quid
 modera
 tori reip
 propofi-
 tum.
 lib. 6. de
 Rep.*

*Quando
 contra-
 hitur
 culpa?*

*Quae de-
sideran-
tur à
principe*

deri, evenerit. Quod per-
sæpe sapientissimis viris
accidit, ut quemadmodum
gubernatores optimi vim
tempestatis: sic illi fortu-
næ impetum superare non
possent. Sed hanc pauci
ducunt rationem: omnia
desiderantur ab eo, tan-
quam nihil denegatum sit
ei, quò minus omnia posset
qui publico negotio præ-
positus est.

*Condi-
tiones
admini-
stranda-
rum pro-
vincia-
rum.*

Quid referam oculos ad
conditiones miseras ad-
ministrandarum provin-
ciarum? in quibus dili-
gentia plena simultatum
est, negligentia vitupera-

tionum;

tionum : ubi severitas pe-
 riculosa est, liberalitas in-
 grata, sermo insidiosus, as-
 sentatio perniciofa : frons
 omnium familiaris, mul-
 torum animus iratus : ira-
 cundiæ occultæ, blanditiæ
 apertæ : venientes præto-
 res expectant, præsentibus
 inserviunt, abeunteis dese-
 runt.

Multa hujusmodi eve-
 niant summis principibus.
 Sed ipsorum est, quod vi-
 rorum fortium, virtute
 præstare tantum, ut pos-
 sint fortunæ culpam non
 extimescere, rectè vereq;
 sentire, & sapienter facere,

*Virtus à
 principe
 præstan-
 da.*

non minus multa, quam fortiter.

*Virtus
non pō-
deranda
eventis.
pro Rab
& 1 Ep.
fam. 7.
& 9. E-
pist. ad
Att.
10.*

Nam etsi plerique consilia eventis ponderent, & cui benè quid processerit, multum illum providisse: cui secus, nihil sensisse dicant: mihi semper persuasum fuit, non eventis, sed factis, cujusque virtutem & fortunam ponderari.

Quis poterit omnia perpetua præstare reip.? sic clavum imperij tenere, & gubernacula tractare in omni cursu & fluctibus, ut adversa tempestate in alto non jactetur, & fluet?

Tu

Tu da operam, ut navem
rectâ teneas : utinam pro-
spero cursu. Sed ubicunq;
venti erant, sat, si ars tua
non aberit, quid enim al-
liud præstare virtus pot-
est.

*Ars à
virtute
præstan-
da.*

Nunquam desine, sive
intendas rebus animum,
sive relaxes, & remittas,
considerare, quem teneas
principatum : quâ partem,
auctum, & retentum ma-
jorum virtute, sollicitu-
dine, gloriâ : quâ servan-
dum administrandum, &
firmandum tua.

*Cogita-
tio prin-
cipis in
tribus
desigen-
da.*

Noctu ambulabat in
publico Themistocles,

*Cur de
nocte
vigilet*

D 9

quod

Themistocles?

quod somnum capere non posset: quærentibusque respondebat, *Mitiadis* trophæis se è somno excitari.

De prudentia tenenda in deliberationibus, consilijs & actionibus.

CAP. V.

Principia & media deliberanda, consideranda.

VT benè provisa & diligenter explorata principia ponantur, de re gerenda delibera accuratè & considera, quàm illa res honesta sit: & si habeas efficiendi facultatem.

Prius.

Priusquam aggrediare, adhibenda est præparatio diligens, & aliquantò ante constituendum, quid accidere possit in utranq; partem: & quid agendum sit, quum quid evenerit: ne committas, ut aliquando dicendū sit, non putaram.

In consilijs saniora putentur ea, quæ perpetuæ pacis rationem habitura sint, nihil insidiarum: in quo si mihi obtemperatum esset, si non optimam, at aliquam rép. quæ nunc nulla est haberemus.

Sententiam sententia vincat melior.

Nec

Præparatio necessariorum, & futurorum præmeditatio. lib. I. offic. I.

Consilia saniora.

*Agens
is i. off
f. c. 15.
& con-
siderata
excogi-
tatio.*

*Hone-
sta cau-
is præ-
poneda*

Nec agas quicquam, cuius non habeas causam probabilem. Nihil enim per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat. Et diu sanè cogitandum est in eo, quod semel admissum, coërceri, reprimiq; non potest.

Malo interdum multum te non caute, quam pauci non honestè fecisse existiment: ac omnibus te infactus, re potius, quam teste moveri: ut habere dignus, QUI CVM IN TENEBRIS MICES: & nostri imitator senatus: qui nunquam utilitatem à dignitate sejunxit.

Benè præcipiunt, qui

vetan

vetant quicquam agere, quod dubites, æquum sit, an iniquum. *Æquitas enim lucet ipsa per se*: dubitatio cogitationem significat injuriæ.

Et piè judicant, qui sceleratum & impium censent deliberare, utrum id sequare, quod honestum esse videas, an te sciens scelere contamines. in ipsa enim dubitatione facinus inest, etiamsi ad id non perveneris.

Regium non esse puta, sic vivere, ut velis: nec omnes esse beatos, qui vivunt, ut ipsi velint: velle

E

enim

Injuria quando inest in dubitatione?

Quando facinus?

Quid vivere, ut velis?

enim quod non deceat, id
ipsum miserimum est: nec
tam miserum est non adi-
pisci, quod velis, quam
adipisci velle, quod non
oporteat.

*Animus
princi-
pis.*

*Vita re-
gia.*

Magnis imperijs & pro-
vincijs præes. Gere igitur
animum laude dignum &
regium existima, ita vive-
re, ut non modò homini
nemini, sed ne cupiditati
quidem ulli servias: con-
temnere omnes libidines,
sentire liberè: populi uti-
litati magis cōsulere, quam
voluntati: contra pericu-
losas hominum potentias
conditioni omnium civiū

provi-

providere: nemini in his
cedere multis obsistere.

*Semper memineris, quod
dignitas tua facit, ut ani-
madvertatur quicquid fa-
cias.*

*Aurea
cohor-
tatio.*

Nihil fiat quod pericu-
losam imitationem exem-
pli alijs in posterum pro-
dat. Multi, quod exemplo
fit, id etiam jure fieri pu-
tant: & aliquid, atque adeo
per multa addunt, & affe-
runt de suo.

*Exem-
pla peri-
culosa.*

Principis autem magni
est facere, quod non so-
lum ad tempus maximam
utilitatem affert, sed etiam
ad exemplum.

*Princi-
pis ma-
gni fa-
cta ad
exem-
plum u-
tilia.*

De prudentia tenenda in
malis præcavendis: &
incidendis motuum prin-
cipijs, medijs, reliquijs.

CAP. VI.

Vigilia
ad præ-
caven-
da ma-
la.

Quatu-
or prin-
cipi in
rebus
gerendis
adesse
debent.

Vigilandum est semper
ad præcavenda mala,
& ne quid intra cutem
subsit vulneris: quod pri-
us nocere potest, quàm
sciri, curarique possit.

Plurimum ratio potest,
& diligentia, tum ex re,
& ex tempore consilium.
Est non alienum dignita-
te regia, quod ipsi Aga-
memnoni regum regi

fuie

fuit honestum, habere aliquem in consilijs capiendis Nestorem. Apud Homerum sæpissimè ille dux Græciæ nunquam optat, ut Ajacis similes habeat decem, sed Nestoris: quod si acciderit, non dubitat, quin brevi Troia sit peritura.

Nunquam tibi desit hujusmodi, quo cum omnia, qui te cura aliqua afficient, una communices, qui te amet, qui sapiat, qui cum loquaris, nihil fingat, nihil dissimulet, nihil obtegat.

In rebus subitis, & angustis, hoc animo esse de-

Optatum A.
game-
monis.

Prin-
ceps
quando

*sibi se-
natus.*

bes, ut nihil aliò rejicias:
ipse tibi sis senatus.

*Celeri-
tate u-
tendiò in
princi-
pis sedi-
tionum*

Nihil est periculosius,
quàm spatium confirman-
di sese ijs dare, qui novari
aliquid volent.

*Media
inciden-
da.*

Incidere semper oportet
media, ne nimis serò ad ex-
trema veniatur. *Omne ma-
lum nascens facile opprimi-
tur, inveteratum fit plerunq;
robustius.*

*Cic. 5.
Phi. vid*

*Parth.
6c. lib.*

2. c. 1. n.

4.

*Non au-
genda
impuni-
tate.*

Improbitalatem itaq; re-
tundere, & non pati im-
punitate augeri, non so-
lùm utile est, sed etiam ne-
cessarium: ut audaciæ per-
ditorum, & sollicitudinis
tuæ finem reperias.

Sapi-

Sapienter Plancus in bello Antoniano, maturandum prius censuit, quam hostes corroborarentur, & perturbarentur nostri: in quo, si celeritas fuisset adhibita, resp. in possessione victoriae, delictis sceleratis permansisset.

*Planci
consilium.*

Non ignorabat ille in rep. versatus, quanta momenta sint in ea temporum: & quid intersit, idem illud, utrum ante, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia quæ severè decreta sunt illo tumultu, si

*Mo-
menta
tempo-
rum.*

E 4

aut

aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non de die in diem dilata, aut ex quo tempore suscepta sunt, ut agerentur, non tardata & procrastinata, bellum nullum habuissimus.

*Cautio
in ulciscendo.*

In nefariis civibus ulciscendis, cum possis, quam peritescendis, diligentior cautio est.

*Quatuor moderatio-
nis regulae.*

I.

De his illud valdè considerandum est, ne quid temerè, ne quid dissolutè. Ejusq; *rei moderatio* principis magni est; ut in duces & fontes vehemens sit: liberalis in multitudinem,

nem, fortuna magis quam culpa peccantem.

II.

Omnia publico consilio, præsidioque : ne videatur vi, atque impresione evertere.

III.

Non ex alieni sensus conjectura, aut cæca suspicione : ne vel obterantur malevolorum obtreptione & invidia innocentes : vel aperiantur ad sordes eluendas venæ omnes, atque viscera.

Et quod caput est, excitanda erit animadversio, & prudentia : ut sit, non modò *consilium in*

IV.

providendo, sed etiam iudicium in conficiendo, ne id ipsum quod vereatur, ita caveat, ut cum vitare fortasse poterit, ulro arcessat, atque attrahat, quæ stultitia timoris magna est.

*Futura
explo-
randa.*

Semper in præsentibus malis prohibendis, futura quoque nisi antè occursum sit, explores, ne se insinuent.

*Reli-
quias
provi-
dendum*

Ne sint reliquias providendum: impolita enim res & acerba, si erunt relicta, quanquam fuerint abscissa, tamen efferent se aliquando, & ad renovandum bellum revirescent.

Est

Est non minus tutum
extrema depellere, quam
prima repellere.

Vtrumq; iudicio, neu-
trum dissolutè: ne in bre-
ve tempus dilata sit perni-
cies. Vt enim gravius æ-
grorant ij, qui cum levari
morbo videntur, in eum
de integro inciderunt: sic
vehementius laborāt, qui
profligato bello, ac pænè
sublato, renovatum bellū
gerere conantur.

Cavēdum etiam, ne vino
dex unius mali, auctor sit
alterius, fundamentum &
radices habituri altiores.
Nostris tumultibus sem-

per

*Dilata
pernici-
es peri-
culosa.*

*Cautio
gravis-
sima.*

per primi cujusque mali
causa excidendi, causa fu-
it, cur aliud renasceretur
illo pejus.

*De cautionibus adhibendis,
in varijs motuum &
seditionum causis.*

CAP. VII.

*Cautio
in ob-
scuris
odijs.*

STultitiam puta, aut in
obscuris odio apertas
inimicitias, aut in quo ni-
hil noceas, ostendere vo-
luntatem nocendi.

*Consilia
regen-
da.*

Illius probantur consi-
lia, qui se muniendum pu-
tavit aucto exercitu, auxi-
lijisque multiplicatis : ut

CUM

cùm præferret sensus a-
pèrtè, tùm etiam invitis
quibusdam, sciri quid de-
fensurus esset, non esset
periculosum. Is multa, ut
ad effectum horum consi-
liorum perveniret, simu-
lavit: quòd præmatura
denunciatio imparati, quã
periculosa esset, ex casu col-
legæ vidisset.

Providendum, ne viri
nobiles simulatione com-
munium negotiorum, of-
ficiorumve coëant, & ar-
ma parent ad cædem, aut
tumultum.

Si qua est inter popu-
los, sive ordines dissen-

F

sio,

*Q. Fab.**Cautio
contra
conven-
tus.**Concor-
diæ con-
sulen-
dum.*

sio, et oborandum, ut ex ea ad concordiam evocentur. Et, si qui fervor mentium inveteravit, ut in opinionum aestu, studiisque honorum evenire solet (horum enim quisque retinens est, nec cedit facile) sit sine progressu ad acerbata: nec ita dissentiant, ut de communi salute non idem sentiant: sed potius certent de amore reipublicæ.

*Concion-
es mo-
deran-
da.*

In concionibus adsit moderatio, ne turbulenti aut temerarii cuiusque lingua, quasi flammis bello seditionis, populus incendatur,

tur,

tar, ut ille Græcorum: quo-
rum totæ resp. sedentis
concionis temeritate ad-
ministrantur. Itaq; ut hanc
Græciam, quæ jamdiu suis
co filijs percussa & afflicta
est om trā: illa vetus quæ
quondam opibus, impe-
rio, gloria floruit, hoc uno
malo concidit, libertate
immoderata, ac licentia
concionum. Cùm in the-
atro imperiti homines, re-
rum omnium rudes, igna-
riq; confederant, tum
bilia inutilia suscipie-
bant, tum seditiosos ho-
mines reipubl. præficie-
bant, tum optimè meritos

*Græcia
perijt li-
centia
concio-
num.*

*ut acci-
dit Mit-
tiad. v.*

*Theat.
hist poet*

*Athenarum
fama
celebris.*

civem e civitate ejiciebat. Quod si hæc Athenis tum, cum illæ non solum in Græcia, sed propè cunctis gentibus enitebant, accidere sunt solita: quam moderationem putatis in Phrygia, aut in Mysia concionem fuisse?

*Vt mare
sic populus.*

Sæpè videmus, ut mare, quod sua natura tranquillum sit ventorum vi agitari, atque turbari. sic & populum sua sponte esse placatum, hominum seditionum vocibus, ut violentissimis tempestatibus concitari, id ne fiat providendum.

Dan-

Danda etiam opera, ne disseminatis dispersisque sermonibus tua lædatur existimatio nec satis erit, eum, qui sic peccarit, poenitere: ut & ipse, ne quid tale post-hac & cæteri sint ad similia tardiores.

Coercendi ad exemplum, libellos aut carmina probrosa qui emiserint. xij tabulæ, cum perpauca res capite sanxissent, in his hanc quoque sancendam putaverunt, *Si quis aditavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret flagitiūve alteri, quid principi?*

*Existimati-
oni
confu-
lendum.*

*Fumo-
rum
libellorū
autores
coer-
cendi.*

Nil temerè de statu.

Curandum etiam, ne quis de statu temerè loquatur, rumoresve spargat in ullo casu reip. præcipuè in bello, ac maxime civili: quod opinione plerunq; & fama gubernatur.

Historia singulari.

P. Varienus, cum è præfectura Reatina Romam venienti noctu duo iuvenes cum equis albis dixissent regem Persen illo die captum, senatui nunciavit: & primò quasi temerè de rep. locutus esset, in carcerem coniectus est: post à Paulo literis allatis cum idem dies consti-

set,

set, & agro à senatu, & vacatione donatus est.

In his tamen omnibus adhibenda prudens cautio ne auris detur infensis, qui inimicos suos morte affici volunt, vel quòd eos metuunt, vel quòd oderunt: nec ijs, qui ut canes venatici odorantur omnia: & inopia criminum falsa inferunt: quæ in metu & periculo cum creduntur facilius, tum finguntur impudenter. Hoc genus hominum alijs exitia parantium, scire deberet sibi paratam pestem, ut participem parem.

*Cautio
in accusationibus
contra delatores.*

Non
danda
materi-
es ser-
monis.
aut ris-
moris
improbi

Non detur malevolis
probabilis materies ser-
monis: hanc enim nacti,
conabuntur alienare vo-
luntatem sociorum, aut ci-
vium.

Expe-
tenda
bona
fama.

Non danda etiam oc-
casio improbioris famæ:
cum ratio salusq; omniū,
qui ad remp. accedūt non
veritate solūm, sed etiam
fama nitatur: nam licet è
macello laus petenda non
sit, *est tamen expetenda bo-
na fama bonorum*: ut liben-
ti animo studioseq; prin-
cipis voluntati, cominodis
opinionem in gubernanda
rep. serviant, & obtempe-
rent.

rent. Fundamenta illius
sunt iustitia, liberalitas,
constantia: sine quibus ni-
hil potest esse laudabile.

*Funda-
menta
fama.*

*De condecencia à principe
tenenda: & eius octo ad-
ministris: quibus felix,
& augustus redditur
princeps, atque princi-
patus.*

CAP. VIII.

OMNI in re quid sit ve-
ri, retinentem forti
libero animo constantia,
æqualitate, videre, sentire,
& tueri decet: imperij di-
gnitatisq; suæ esse omnia

ac animo : quem sine & nullum esse putaris. Omnino, si quicquam est decorum, nihil est profectò magis, quàm æquabilitas cum universæ vitæ, tum singularum actionum.

*I.
Aequa-
bilitatis
præstan-
tia.*

*II.
Facili-
tas.*

*III.
Huma-
nitas,
Compa-
ratio
Philip-*

Præclara certè ea est in omni vita, & idem semper vultus, eademque frons: ut de Socrate, iteumque de Cajo quoque Lælio excepimus. Philippum quidem Macedonum regem rebus gestis & gloriâ superatum à filio, facilitate & humanitate video superiorem esse, Itaque alter semper magnus alter sæpè turpissimus fuit

ut

ut rectè præcipere videan-
tur, qui monent, ut quanto
superiores sumus, tanto nos
geramus submissius, & per-
spiciamus rerum huma-
narum imbecillitatem, va-
rietatemq; fortunæ.

pi & A-
lexan-
dri.

Theophrastus interitum
deplorans Calisthenes so-
dalis sui, rebus Alexandri
prosperis angitur. Itaque
dicit Calisthenem incidisse
in hominè summâ po-
tentiâ, summâq; fortunâ,
sed ignarum, quem admo-
dum rebus secundis uti
conveniret.

Cali-
sthenis
iudici-
um de
Alex-
andro.

Laudabilior Cyrus ille à
Xenophonte, non ad hi-

Cyrus
Xeno-
phonis.

storiæ

IV.
Gravi-
tas.

V.
Comi-
tas.

Quæ
resp.
beata?

VI.
Doctri-
na.

istoriæ fidem scriptus, sed ad effigiem justî imperij, cujus summa gravitas ab illo philosopho cum singulari comitate conjungitur: quos quidem libros non sine causa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat: nullum est enim prætermissum in ijs officium diligentis & moderati imperii.

Atq; ille quidem princeps ingenii, & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas respublicas putavit si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut ii, qui regerent

omne

omne studium in doctrina ac sapientia collocassent. hanc conjunctionem videlicet potestatis ac sapientiae, saluti censuit civitatibus esse posse: quod fortasse quondam universae reip. nostrae contigit, ut is in eam summam potestatem haberet, cui in doctrina, cui in virtute, atq; humanitate percipienda, plurimum à pueritia studij fuisset, & temporis collocatum.

In Gorgia Socrates, cum esset ex eo quaesitum, Archelaum Perdicae filium, qui tum fortunatissimus

G

habe-

VII.

Sapientia.

Salus civitatis.

Socratis

opinio

de felicitate

principium.

principium.

principium.

*Qui rex
beatus.*

*VIII.
Bonitas*

haberetur, nonne beatum
putaret? haud (scio in-
quit) nunquam enim cum
eo locutus sum. An tu?
An aliter id scire non po-
tes? nullo modo. Tu igitur
ne de Persarum qui-
dem rege magno potes
dicere beatus ne sit? An
ego possum, cum ignorem
quam sit doctus, quam vir
bonus?

*De imperij moderatione,
& rationis usu princi-
pibus conveniente, à
barbaris neglecto.*

CAP.

CAP. IX.

Sic principum, sic magistratum, sic populorum imperia civibus socijsq; præsent, ut parentes liberis, corporibus animus. Munus autem animi est, ratione benè uti: & ut sapientis animus, sic principis ita semper affectus esse debet, ut ratione optimè utatur. Qualis ille sit, quem tum moderatum, alias modestum, & temperatum, alias constantem continentemque dicimus. Nonnāquam hæc vocabula ad frugalitatis

*Quale
debet
regentis
esse im-
perium?*

*Ut affe-
ctus de-
bet esse
animus
princis-
pis.*

*Homo
frugi.*

*Regia
virtutes
atque
laudes.*

nomen, tanquam ad caput referre volumus: quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud ita pervulgatum esset, ut jam proverbij locum obtineret, *hominem frugi omnia rectè facere*. Hoc verbo scio laudari reges non solere. Frugi hominem dico, non multum habet laudis in rege: fortem, justum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiae laudes, illa privata est: ut volet quisque accipiat, ego tamen frugalitatem, id est, modestiam, &

tempe-

temperantiam, virtutem esse maximam judico, non ita Xerxes: qui refertus omnibus muneribus, donisque fortunæ, non æquitate, non pedestribus copijs non navium multitudine, non infinito pondere auri contentus, præmium proposuit, qui invenisset novam voluptatem: qua ipse inventa, non fuit contentus, neque enim unquam finem inveniet libido. Hinc Diogenes disputare solebat, quanto regem Persarum vita fortunaque superaret: sibi nihil deesse, illi nihil satis unquam fo-

*Xerxes
nunquam
contentus.*

*Fortuna
Diogenis, &
regis
Persarum.*

re: se ejus voluptates non desiderare, quibus nunquam satiari ille posset, suas eum consequi nullo modo posse.

*Mos regum
Persarum, &
Syro-
rum.*

Porro solere ajunt barbaros reges Persarum, ac Syrorum plures uxores habere: his autem uxoribus civitates attribuere, hoc modo: hæc civitas mulieri in redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent universos, non solum conscios libidinis suæ, verum etiam administratos.

De

De principum moribus: ut
exemplo nocent, aut pro-
sunt.

CAP. X.

Quo perniciosius de
rep. merentur, qui sic
peccant, quòd non solum
vitia concipiunt ipsi, sed
ea infundant in civitates:
quamvis in principibus
facilior sit existimatio, quàm
reprehensio: ideo quòd eos
si hoc faciunt, immodera-
tos possimus existimare,
crimen in eo constituere
non possumus.

Immo, quod in commu-

Quomodo in-
fundan-
tur vi-
tia in
civita-
tes.

Existi-
matio
princi-
pum la-
di potest
non re-
prehen-
di vita.

Principum & parentum vitia reticenda ferendaq;.

Principis est modum sibi apponere, leges aliis.

Morum mutatio à principis pendet.

nibus hominum sensibus, atque in ipsa natura positum, atque infixum est, facile intelligo, non modo reticere homines principum culpas, uti parentum, sed etiam animo æquo ferre oportere.

Ipsorum verò est, sibi modum apponere, leges alijs. Nam licet videre, si velint replicare memoriã temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerunt, talem civitatem fuisse: quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturam.

Mul.

Multum itaq; in exemplo est, studiosè enim plerique facta principum imitantur, ut cupiditatibus principum, & vitijs infici solet tota civitas: sic emendari & corrigi continentia. Quid est negotij, continere eos, quibus præsis, si ipse contineas, & maneat gravis & constans disciplina? Barbarorum est in diem vivere: tua consilia sempiternum tempus spectare debent.

Barbarorum
vita.

Præparatio necessariorum
lenitas, & continentia

servant : negligentia ,
acerbitas , & avaritia
exertunt imperantem ,
& imperium.

CAP. XI.

Aerari-
um non
sit in
ops.

DA N D A etiam opera
est , ne (quod apud
maiores nostros sæpe fie-
bat) propter aerarij tenui-
tatem , assiduitatemq; bel-
lorum , tributum sit confe-
rendum : idq; ne eveniat ,
multò antè erit providen-
dum (nam obsurdescunt eti-
am boni ad vocem tributi)
nec committendum , ut a-
liqua sit in rebus gerendis

expe-

expectatio, aut dilatio tēporis. Breve tempus longum est imparatis: dies enim affert & hora potius, nisi provisum est, magnas saepe clades. Certus autem dies, non ut sacrificij; sic consilij expectari solet.

Sin qua necessitas hujus muneris alicui obvenerit, danda erit opera, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, necessitati esse parendum: atque etiam omnes, qui reimp. gubernabunt, consulere debebunt, ut earum rerum copia sit, quæ sunt necessariae, quarum qualis comparatio fieri so-

*Rerum
necessa-
riarum
copia
paran-
da.*

leat,

leat, & debeat, non est necesse disputare. Est enim in promptu, tantum locus attingendus fuit.

*Lenitas
principi
utilis.*

Da te semper ad lenitatem, æquitatemq; ut tui rebus agitatis usui tibi esse possint, & velint. Etenim, ut abs te affecti fuerint, ita in te animatos reperies.

*Acerbitatis
in com-
moda.*

Cum exercitum in Cili-
ciam ducerem, & regis
Parthorum filius cum per-
magno exercitu transisset
Euphratem, reperi socios
infirme animatos esse, &
novarum rerum expecta-
tione suspensos. Nam eo-
rum auxilia propter acer-

bita-

bitatem, atq; injurias imperij nostri, aut ita imbecilla fuerant, ut non multum nos juvare possent: aut ita alienata à nobis, ut neque expectandum ab ijs neque committendum ijs quicquam esse videretur.

Caput autem est in omni procuratione negotij, & muneris publici, ut avaritiæ pellatur, etiam minima suspicio. Utinam, inquit C. Pontius Samnis, ad illa tempora me fortuna reservavisset, & tunc essem natus, quando Romani accipere dona cœpissent: non essem passus diutius

Aversis

& im-

becillis

subditis

nihil

committ-

tendum.

Avari-

tia vi-

tanda

suspicio.

H

eos

eos imperare, nec illi multa sæcula expectanda fuerunt, modò enim hoc malum in hanc remp. invasit, itaque facile patior tunc potius Pontium fuisse, si quidem in illo tantum fuit roboris.

*Avari-
tia ma-
la.*

Nullum igitur vitium tetrius, quàm avaritia, præsertim in principibus, & remp. gubernantibus: habere enim quæstui rep. non modò turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium. Itaque quod Apollo Pythius oraculum edidit, Spartam nulla re alia, nisi avaritia, esse perituram id

vide.

videtur, non solum Lacedæmonijs, sed & omnibus opulentijs populis prædixisse, nulla autem re, facilius conciliare benevolentiam multitudinis possunt ij, qui reip. præfunt, quàm abstinentia, & continentia.

*Bona
conti-
nentia.*

Ab hoc genere largitionis, ut alijs detur, alijs auferatur, aberunt ij, qui reip. tuebantur: Nam propter hoc injuriæ genus, Lacedæmonij Lyfandrum ephorum expulerunt: Agin regem (quod nunquam antea apud eos acciderat) necaverunt: ex eoq;

*Genus
largitio-
nis per-
nicio-
sum.*

tempore tantæ discordiæ
 secutæ sunt, ut & tyranni
 existerent, & optimates
 exterminarentur, & præ-
 clarissimè constituta resp.
 dilaberetur: nec verò so-
 lum ipsa cecidit: sed etiam
 reliquam Græciam ever-
 tit contagionibus malo-
 rum, quæ à Lacedæmonijs
 profecta manarunt latius.

*De liberalitate convenien-
 te principi.*

CAP. XII.

V I D E N D U M igitur est,
 ut ea liberalitate u-

utan-

tantur, quæ noceat nemini, Quare L. Syllæ, C. Cæsar's translatio à justis dominis ad alienos, non debet liberalis videri. Nihil enim liberale, quod non est idem iustum, atq; moderatum.

Præclare in epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat, quòd largitione benevolentiam Macedonum confectetur. Quæ te (malum inquit) ratio in istam spem induxit, ut eos tibi fideleis putares fore, quos pecunia corrupisses? An tu id agis, ut Macedones, non

Liberaltate utendum iusta et moderata.

Philippus Alexandri exagitat largitionem.

te regem suum, sed ministrum, & præbitorem putent? Bene ministrum, & præbitorem, quod sordidum regi: melius etiam, quod largitionem corra-
prelam dixit esse: sit enim deterior, qui accipit, atque ad idem semper expectandū paratior. Hoc ille filio, sed præceptū putemus omnibus, malè enim se res habet, cum quod virtute effici debet, tentatur pecunia.

*Philip-
pus ad-
versus
exteros
à suis*

Philippus tamen non sic cum exteris: nam diffidit urbium portas, & subruit æmulos reges muneribus:

atque

atque omnia castella expugnari posse dixit, in quæ modo a fellis onustus auro posset ascendere.

Aristoteles graviter, & verè reprehendit effusiones pecuniarum, quæ sicut ad multitudinem delinenda, immanibus jacturis infinitisq; sumptibus: quæ præsertim neq; necessitatibus subveniatur, neq; dignitas augeatur: ipsaq; illa delinitio sit ad breve exiguumq; tempus: in quo tamen ipsa una cum satietate memoria quoq; moriatur voluptatis. Benè etiã colligit hæc pueris & mulierculis, &

discedit
consiliis
& mo-
nitis.

Philippi
dictum,

& opi-
nio de
vi mu-
nerum.

Effusio-
nes pe-
cunia-
rum ab

Aristo-
tele re-
prehen-
se.

servis & servorum simillimis liberis esse grata: gravi verò homini, & ea quæ sunt iudicio certo ponderanti, probari nullo modo posse.

*Sequitur 4. liber
liberalitatis
genera digna
principe.*

I.

*In usum
reip.*

II.

*Ad utilitatem
eorum,
quibus
benigne*

Illæ impensæ meliores sunt, muri, navalia, portus, aquarum ductus, omniaq; quæ vel ad utilitatem vel ad usum reip. pertinent, publicam: ut redimi è servitute captos, locupletari tenuiores: quod quidem vulgò solitum fieri ab ordine nostro, in oratione Crassi scriptum copiosè videmus. Hanc ergò consuetudinem benignitatis largitioni mu-

neruin

nerum longè antepono : hæc est gravium hominũ , atque magnorum : illa quasi assentatorum populi, multitudinis levitatem voluptate quasi titillantium. Convenit etiam non uno modo in disparibus causis affectum esse : alia causa est ejus, qui calamitate premitur : & ejus, qui res meliores quærit, nullis suis rebus adversis : propensior benignitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate.

Imitandus etiam Cyrus, qui præclara inolien-

tes

fieri rei
publ.
est uti-
le.

Cautio
tenen-
da.

III.
Erga
præcla-
ra.

*Conse-
tantes.*

tes donis & honoribus au-
xit: atq; in omnium exci-
tavit mentibus ardorem
ad gloriam: simul studia,
quibus singuli enitebantur
in ijs, quæ ille probaret, &
elaborare, & excellere.

*Cyri mi-
ra co-
mitas.*

Hoc autem in genere
benignitatis excelluisse,
regium fuit, nec mirandū,
cum esset opulentissimus:
sed regem cum suis con-
tendisse, ac dignitatem
cum humilitate de offi-
cijs, id non mediocrem
Xenophonti admiratio-
nem movet.

At

At hæc ille ex avi monitis atque disciplina, ne exhauriretur largiendo ærarium, nec deessent alij ad virtutem, & obsequia stimuli: cum non esset facile semper donare; nec vellet regia pervagari munera arinillas, torques, frena aurea: quæ apud Persas nemini habere licuit, cui non ea rex tribueret.

Id certè maximè tenendum est, præmia virtutis & officij sancta & casta esse oportere: neq; ea, aut cū improbis communicari, aut

Astygis monita.

Dona regia apud Persas.

Præmia virtutis & officij non per vulganda.

in mediocribus hominibus
pervulgari. Etenim minus
erunt homines virtutis pra-
mio pervulgato. Et qui ob
egregia facta honorem a-
depti sunt, si pari indignos
affici viderint, de sua glo-
ria putabunt delibari.

IIII.

*Erga
benè
meren-
tes.*

*Bene-
ficia
quando*

Sit semper officiorum
memoria atque ratio : nec
appareat usquam remune-
randi, aut deesse voluntas,
aut non suppetere facul-
tas. Benè meritos enim
quin colas, neque excorari
fas est, neq; est excusatio
difficultatis : neq; æquum
est tempore & die memo-
riam beneficii definire,

aut

aut differre sed potiùs ante-
 tevertere, ne liberalitatis *ante ver-*
 fructu priveris & gratiæ *tenda.*
 idque omnino faciendum,
 si quid in modestos & ve-
 recundiores conferen-
 dum sit.

Grave est enim homi-
 ni pudenti petere aliquid
 magnum ab eo, de quo se
 benè meritum putet: ne
 id, quod petat, exigere ma-
 gis, quam rogare, & in
 mercedis potius, quàm
 beneficii loco numerare
 videatur.

Sin benè merentes sint
 hujusmodi, quorum me-
 moria posteris prodatur,

*Princi-
 pi ingra-
 to esse
 non li-*

I

his

cet.

his ingrato esse non licet. Omnes enim immemorē beneficij oderunt: *nec est tibi horum solis utendum ex estimationibus, ac judicijs, qui nunc sunt, hominum, sed eorum etiam, qui futuri sunt.* Quamquam illorum erit verius iudicium, obrectatione & malevolentia liberatum.

*Beni-
gnitas
ne obsit.*

Videndum, ne obsit benignitas, & ijs ipsis, quibus benigne videbitur fieri, & cæteris: tum, ut pro dignitate cuiq; tribuatur.

*Insatiabiles co-
ercendi.*

Faceffant ij, in quibus neq; pecuniæ modus est, neq; honoris, neque reli-

quarum

quarum cupiditatum :
 quas nulla præda unquam
 improbè parta minuit, sed
 auget potius, atque inflam-
 mat, ut coercendi magis,
 quàm dedocendi videan-
 tur, ad exemplum Regis
 Ludovici 12. Galliarum.

*Apud
 Erasmi.
 in col-
 loq.*

De premiis & pœnis.

CAP. XIII.

SOLON, qui & sapientif-
 simus fuit ex septem, &
 legum scriptor solus ex se-
 ptem, remp. duabus rebus
 contineri dixit, premio &
 pœna. Est scilicet utrius-
 que rei modus, sicut reli-

*Resp.
 contine-
 tur pre-
 mio &
 pœna.
 Medio-
 critas
 illa re-
 nenda,*

I 2

qua-

que est
inter ni-
mium &
parum.

quarum & quædam in u-
troque genere medioeri-
tas. Ne sis in honoribus
decernendis nimius, &
tanquam prodigus: nec
in animadversione, pœna-
que durior. Sed sceleris
pœnam prætermittere, pe-
riculosum puto, ne quis
talem amentiam vellet i-
mitari. Ita probanda est
mansuetudo, atq; clemen-
tia, ut adhibeatur reip. cau-
sa severitas, sine qua admi-
nistrari non potest. *Saluta-
ris severitas vincit inanem
speciem clementia.*

Regula
in seve-
ritate,

In his, ut in cæteris, op-
tandum est, ut ij, qui, præ-
sunt,

sunt, legum similes sint, quæ ad puniendum, non iracundia, sed æquitate ducuntur: atq; omnium salutem singulorum saluti anteponunt.

*& clementia
tenenda*

De principis prudentia moderanda temporum, rerum, & personarum ratione: & posita de his tribus varia cautiones, atque regulæ.

CAP. XIV.

OMNIBUS artibus volumus attributam esse eam, quæ communis

*Communis
prudentia.*

I 3

ad-

appellatur prudentia, quã
omnes qui cuiq; artificio
præsunt, debent habere:
principi eam, quæ est sci-
entia opportunitatis ido-
neorum ad agendum tem-
porum. Nam res geruntur
auctoritate, sententia, con-
silio: quod ex re, persona,
tempore capiendum est:
& tanquam navigium, &
cursus, ex reip. tempestate
moderandum: cum oport-
teat non semper eadem
sententias, rationesve, sed
quascunq; reip. status, in-
clinatio temporum, ratio
concordiæ postulat tene-
re: in magno motu, in

con-

conversione rerum & per-
turbatione, temporibus po-
tius parere, quam moribus:
& tamen idem semper spe-
ctare, nempe Dei cultum,
salutem populi.

Id enim jubet Plato, quē
ego auctorem vehemen-
ter sequor, TANTUM con-
tendere in rep. quantum pro-
bare tuis civibus possis: vim
neque parenti, neque pa-
triæ afferre oportere. At-
que hanc quidem ille cau-
sam sibi ait non attingen-
dæ reip. fuisse, quod cum
offendisset populum A-
theniensem prope jam
desipientem senectute,

Plato-
nis præ-
scri-
ptum.

tum cum nec persuadendo,
nec cogendo regi posse vidis-
set, cum persuaderi posse dif-
fideret, cogi fas esse non arbi-
traretur.

Vides quanta vis tem-
porum sit, quanta varietas
rerum, quam incerti exi-
tus, quam flexibiles homi-
num voluntates: quid ve-
rò insidiarum, quid va-
nitatis in vita, tecum co-
gita.

Cato no-
cuit in-
terdum
reip.

Cato optimo animo u-
tens & summa fide, nocuit
interdum reip. dixit enim
tanquam in Platonis *ἡσυχία*
ἡσυχία non tanquam in

Romuli

Romuli fæce sententiam:
 & nimis præfractè ærari-
 um, ac instituta majorum
 defendens, à senatu, & e-
 questrem ordinem, & ho-
 mines clarissimos abalie-
 navit.

Præstare hoc Senator
 debet, quantum potest, ne
 quis vir clarus, aut potens
 principi, vel ordini jure
 irasci posse videatur: atq;
 hoc, si inimicissimus alicui
 esset sentire tamen debe-
 ret reip. causa.

De privilegijs & hono-
 ribus illud valdè confide-
 randum, ne injuria detra-
 hantur.

Senator
 nemi-
 nem cla-
 rum of-
 fensam
 reddat.

Cautio-
 nes de
 privile-
 gijs &
 honori-
 bus.

Multis nocuit alienasse
eos, qui valere, aut inge-
nio, aut gratia, aut poten-
tia, aut militari virtute.

Est gravius spoliari ho-
nore, quam non augeri di-
gnitate: & acriores mor-
sus sunt intermissæ liberta-
tis, quam resentæ.

Insvetus contumeliæ,
insolens infamiæ, acer in
ferro, ægrè omni animi
impetu, dolori, & iracun-
diæ paret, cum ex amplo
statu concidit.

Nunquam dederis ho-
minem magnis facultati-
bus ingenij, consilij, gra-
tiæ, immo ne parū sanum

nobi-

nobilem potentem, perditis hominibus, quò concurrant.

Cæsar Pompejo contendente, ne ipsius ratio haberetur descendit ad extrema, & concitata juventute, dignitatem labefactavit veteris reip. & imperij.

Si facienda est alicujus magnæ rei mutatio, eam si tempora adjuvabunt facilius commodiusque facies: sin minus, sensim erit pedetentimque facienda: ut amicitias, que minus delectent, & minus probentur, magis decere censent sapientes sensim

Cæsar alienatus perdidit remp.

Romanam.

Mutatio rerum magnarum sensim facienda.

dis-

dissuere, quam repente
præcidere.

*Cautio-
nes fir-
ma, ut
princeps
recta
prestat
suis, hi
non de-
clinant
ab offi-
cio.*

In omni fortuna recta
& honesta retine. Nihil
cuiquam fieri, dari, aufer-
ri debet, quod malè co-
gitantibus exemplo, aut
præsidio fir.

Noli tribuere potenti-
bus, quæ cupiditatem &
arrogantiam incendere
possint.

Senatus multos decre-
vit eximios honores C.
Cæsari, & propè singula-
res: provinciam extra or-
dinem: supplicationes nu-
mero, ut nemini uilo ex
bello: honore, ut omnino

nem

nemini: quinquennij imperij prorogationem, ut absentis ratio haberetur: his ille rebus ita convaluit ut exercitum & provinciam invito senatu teneret, impedio magis oderit senatum: rex populi Romani, dominusque omnium gentium concupisceret, idque perficeret. Sed horum omnium fons unus imbecillo resistendum fuit, & id erat facile. Pompejus Cæsarem serò cœpit timere: quia malleum tantas ei vires non dedisset, quam postea tam valenti restitisset.

*Quæ res
Cæsarem
ad summum
extulerant
imperium?*

K

Quao

Quate-
nus, &
quibus
princi-
piū com-
mitten-
da ne-
gōtia &
quibus
imperium

Humana
natura
secundis
insole-
scit.

Alex-
ander
rex ap-
pellatus

Quanta sit in quoque fi-
des, tantum cuique com-
mitte: imperium verò ijs
solūm, quos possis rectè
facientes facile diligere,
minus consulentes tibi, fa-
cillime coercere.

Singularis homo priva-
tus, nisi magna sapientia
præditus, vix facile sese re-
gionibus officiorum ma-
gnis in fortunis, & copiis
continet: nedum in magna
fortuna natus, & educatus,
semper in laude versatus,
circumfluens gloria.

Non vides ipsum illum
Aristotelis discipulum,
summo ingenio, summa

mode-

modestia, postquam rex appellatus sit, superbum, crudelem, immoderatum fuisse? hunc de pompa, Quirini contubernalem, qui sibi opinionis errore finxerat principatum, cum omnes opes & suas, & populi Rom. Pompejus ad eum detulisset, exercitu populi Rom. populum ipsum Rom. Pompejumque oppressisse: & civitatem non modo liberam, sed etiam gentibus imperantem servire sibi coegisse: At nos male cavimus reipubl. qui ulli majores opes, & majora praesidia, quam li-

*superbit
& fit
immanis.*

*Cesar a
rep. or-
natus
remp.
opprimi.*

bertas pati potuit, concessimus.

*Septem
homi-
num ge-
nera
quibus
nil com-
mitten-
dum.*

1.

2.

3.

Nihil ei commiseris, qui omnia ad suam utilitatem refert aut cui prudentia in consilio deesse solet. Si quis est, in quo, iam offenderis, de quo aliquid senseris, huic nihil credideris, nullam partem existimationis tuae commiseris.

Nemo unquam sapiens proditori credendum putavit.

4.

Culpa illa, **BIS AD EUNDEM** vulgari reprehensa proverbio, in statu valde periculosa habetur.

Qui

Qui casus nostri memi-
nerit, nunquam cuiusquam
invidi, & perfidi consilio
utetur, nec inertis creditu-
rus est.

5.

6.

7.

Illum verò ne rejeceris,
cui acciderit, quod homi-
ni prudenti, & cupido satis
faciendi reip. bonisque o-
mnibus accidere solet, ut
consilium sequatur peri-
culosum magis, dum se pro-
barit, quam tutum, quod
habere possit obtrectatio-
nem.

Ornan-
dus,

quem

honestas

ducit in

pericu-

la.

Pro nemine, cum age-
tur de tua salute, vel de
summa rerum, vadem ac-
ceperis. Est enim gravior,

Vas de

statu, &

sainte

princi-

ps, non

K 3

&

*accipi.
endus.*

& difficilior animi, & sententia, maximis praesertim in rebus, pro altero, quam pecuniae obligatio. Haec enim solvi potest, & est rei familiaris iactura probabilis: tibi & statui, quod quis sponderit, quemadmodum solvat, nisi is dependi facile patitur, pro quo sponderit?

*Cautio.
digna.
principe.*

Sic tibi semper cave, ut in eorum, a quibus cavendum erit, potestate non sis, sed illi potius in tua.

*Aures
danda
veris.*

Sint aures tuae, quae id, quod audiunt, existimantur audire, non in quas fi-

cte

Etè, ac simulate, quæstus
causa insurretur.

Omniùm autem est tur-
pissimus, & ob perniciem,
quam struit innocentibus,
coercendus maxime, ca-
lumnia quæstus.

*Calum-
nie qua
stus tur
pissim9*

Evitandæ sunt omnino
& obterendæ nefariæ pe-
stes hominum, bono ac
laude aliena dolentium:
quæ principes nonnunquã
à viris claris alienant, &
hos aliquando immutant
principi.

*Pestes
aule.*

Hos Agesilaus magis
oderat, quam fures: quod
gravius esse duceret ami-
cis, quam facultatibus spo-

K 4. liari.

liari, proin, tum bene acci-
lit, quum veritas emergit,
& innocentia defensio in-
erclusa respirat: quod aut
j, qui ad fraudem callidi
sunt, non tantum audent,
quantum excogitant: aut
ij, quorum eminent audacia
atque projecta est, a consi-
lijs malitia deserantur.

*Credu-
litas
error.*

Credulitas error est
magis, quam culpa, & qui-
dem in optimi cujusque
mentem facilime irrepit.
Sed hoc vitio decipi in
statu periculosum.

Quocirca, ne creduli-
tate res summa fallatur,

ἐπιχαρμείον, illud teneto,
 Nervos atque artus esse sa-
 pientia, non temerè credere,
 & tuum sit elogium, Nec
 decipi posse, nec vinci.

Epi-
 char-
 mea
 cautio.
 Elogiū
 magni
 princi-
 pis.

De principis annulo, sena-
 tu, senatoribus, &
 consilio.

CAP. XV.

SIT annulus tuus, non ut
 vas aliquod, sed tanquā
 ipse tu: non minister alie-
 næ voluntatis, sed testis
 tuæ.

Annu-
 lus sa-
 cer.

Senatus
quis.

Senatus sit *ἀρετῆς* *κατα-
γύος*, constans, severus,
gravis, fortis.

Quae à
senatore
praestan-
da?

Omnia tuus senator praestet reip. quae praestare debet is, qui est in eo gradu collocatus: nec illa modo, quae nimirum sola ab homine sunt praestanda, fidem, vigilantiam, patriae caritatem: ea sunt enim, quae nemo est, qui non praestare debeat. Ego autem ei, qui sententiam dicat principibus de rep. puto etiam prudentiam esse praestandam. nec me, quum mihi tantum sumserim, ut gubernacula reip. praeberem,

minus

minus putarim reprehendendum, si inutiliter aliquid senatui suaserim, quā si infideliter. Neque etiam me censuerim excusandū, si cum resp. erit tuenda, vel defatigatus requiem quaesierim ex magnis occupationibus, vel statuerim minus bonis temporibus in senatum non venire. qui nulla lassitudo, aut timor impedire officium, & fidem debet.

Vtendum consilio fidelium, & sapientum: hisque tribuenda est auctoritas. Neutiquam ferendum, ut contemnantur. si quis

tanta

Quo-
rum
consilio
uten-
dum.

*Principi sit in
iuria,
qua sit
is, qui
sunt a
consiliis.*

*Singulis
cautio
in deli-
beratio-
nibus &
consiliis.*

tanta improbitate usus fu-
erit, cogitandum, in illo-
rum injuria te esse despe-
ctum, auctoritatemq; tuam
abjectam: omnia hujus-
modi; ad exemplum esse
perniciosa, & ne progrediantur, coercenda. Serpit enim malum consuetudine peccandi: ac in audacibus crescit, cum poena affuit, & licentia consecuta est.

Non parum proderit secreto in concilium arcessere, quos fide, & rerum usu ceteros antequam noveris ut cum eis rerum evenientia, acta, & agenda commu-

nices,

nices, & examines: ac quid sentiant liberè proferre jubeas, vel in præsentì, si convenit, vel si res gravior est, & differri possit, ea deliberata. Sic enim, quæ ab eis tractabuntur, maturitatem tibi dabunt discernendi vera à simulatis, ac animadvertendi, quid factu sit melius, & tu magna cum laude ac fructu edes, quæ illi consulta ad te, & exquisita deferent.

*De assentatoribus
vitandis.*

L

CAP.

CAP. XVI.

*Assen-
tatores
vitandi.*

*Quem-
admo-
dum*

*Francis-
co Her-
cules*

*Dux
Alcoran
& Bra-
bant.*

*Verita-
tis odi-
um, qua
pariat
mala.*

CAVENDUM, ne assen-
tatoribus patefacias
aures. Malè Pompejus, qui
in bello, cum omnium no-
strum conjunctum esse pe-
riculum suo cerneret, cer-
torum hominum inminimè
prudentium consilio ute-
batur.

Neutiquam commit-
tendum, ut existimeris ve-
ritatem odisse, in recta
consulentes iracundiam
exercere, & odia: quæ sunt
venena fidelium consilio-
rum, escæ pravorum, inci-
tamenta perfidiæ, lenocia-

nia

nia obsequij quod erroribus indulgens, præcipites multos ferre sinit. Maxima autem culpa in ijs est, qui & veritatem aspernantur, & in fraudem obsequio impelluntur, quod illi potissimum faciunt, qui ipsi sibi assentantur, & se maxime ipsi delectant. Omnino est amans sui virtus: optime enim se ipsa novit, quamque amabilis sit, intelligit. Ego autem non de virtute nunc loquor, sed de virtutis opinione. *Virtute enim ipsa non tam multi præditi esse, quam videri volunt. Hos delectat assentatio:*

Obsequium
fraudentium.

his fictus ad ipsorum voluntatem sermo, quum adhibetur, orationem illam vanam, testimonium esse laudum suarum putant. Nullum est igitur hoc obsequium, quum alter verum audire non vult, aliter ad mentiendum paratus est.

*Vera as-
pernan-
sis salus
a espe-
randa.*

Cujus autem aures, ita clausæ veritati sunt, ut verum audire nequeat, hujus salus desperanda est.

*De auctoritate retinenda:
Et vitandis pravis ani-*

mi affectibus, quibus
hæc minuuntur.

CAP. XVII.

CONSTANTIA est
adhibenda, & gravi-
tas, quæ resistat non solum
gratiæ, verum etiam suspi-
cioni.

Sapiens etiam imitan-
dus prætor, qui offensio-
nem vitat æquabilitate de-
cernendi, benevolentiam
adjungit lenitate audien-
di, & in satisfaciendo dili-
gentia.

In summa, ea sit guber-
nandi ratio & vita, in qua

Cautio-
nes uti-
les, &
necessa-
rie ad
dignita-
tem, au-
torita-
temque
retinen-
dam.

I.

II.

III.

L 3

non

non resideat inertiae, aut
levitatis ulla suspicio.

IV.

Nunquam omnino com-
mittendum est, ut imbellis
timidasque videare.

V.

Si quid metuendam ac-
cidit, dissimula: praesenti
animo utere, & consilio,
nec a ratione discede,
quod fecit nostra respubl.
cum saepe alias, tum maxi-
me bello Punico secundo:
quae Cannensi calamitate
accepta majores animos
habuit, quam unquam re-
bus secundis: Nulla timo-
ris significatio, nulla men-
tio pacis.

*Et Ant-
vers ex
consilio
& pru-
dentia
Marni-
selj.*

Neque, enim decet, aus

CON

convenit principi periculo, ulli submittere animū.

Quemadmodum scalarum gradus, si alios tollas, alios incidas, nonnullos malè cohærentes relin-
quas, ruinæ periculum
struas, non ascensum pa-
res: Ita si in acerbis casibus
reip. ipsam reliqueris dis-
solutam, nec te ostenderis
in confirmanda tuorum
salute, aut periculum mo-
rando fortem, perniciem
accelerabis, non reparabis
quæ dilapsa sunt.

Quæ consilio provideri
poterunt, cave: atq; perfice
ut minus sapienter pro-

VI.

L 4

visa,

Pompei
errores
octo.

visa, diligentia tua corrigantur. Vidi Pompejum XIV. calendas Februarias plenum formidinis: illo ipso die sensi, quid ageret: nunquam mihi postea placuit, nec unquam aliud in alio peccare destitit, non animus erat, non cōsiliū non copiæ, non diligentia. Mitto illam fugam ab urbe turpissimam, timidam in oppido conciones, ignorantem non solum adversarij, sed etiam suarum copiarum. Quid queris? Nihil boni præter causam, causam solam Cæsaris causa non habuit: cæ-

teris

risque rebus abundavit, vigilantia, celeritate, diligentia; qua si usi essent nostri, remp. recuperassemus.

Vt in hoc gradu positum, animo esse nolim fracto rebus in asperis, si nec communem naturæ sensum repudiante, hanc enim animi duritiam, sicut corporis, quod cum uritur, non sentit, stuporem potius, quam virtutem putarim.

Fugiendum etiam illud, ne proiciat, & offerat se periculus sine causa: quo nihil potest esse stultius.

Animi tria vitia indecora valde principi.

I.

II.

III.

1. officior. Pot. 17.

L 5

Glx

Gloriam in morte debent principes, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ vituperationem relinquere.

*Planens
propo-
nitur ad
imitan-
dum.*

Laudanda Planci sapientia, qui per hanc temeritatem labi noluit, duobus enim exercitibus conjunctis, objicere exercitum fidelissimum, maxima auxilia, principes Galliæ, provinciam cunctam, summæ dementiæ, & temeritatis esse vidit: sibi que, si ita oppressus esset, rem que pub. secum perdidisset, mortuo non modo honorem, sed

mise-

miseri cordiam quoq; de-
futuram.

Boni luxerunt mortem
Trebonij. At fuere tamen,
qui dicebant (duri illi qui-
dem, sed tamen dicebant)
minus dolendum, quod
ab homine impuro, nefa-
rioque non caverit.

*Mors
Trebo-
nij cur
non do-
lenda?*

Quae ad se, & principa-
tum tuendum, facere, ac
parata habere princeps
debeat.

CAP. XVIII.

Qui

Rex A-
riobar-
zanes
Cicero-
nis con-
silio ser-
vatus.

Qui multorum custo-
dem se profiteretur, eum
sapientes sui primum ca-
pitis ajunt custodem esse
oportere: ut sui me mo-
nitore fuerat rex Ariobar-
zanes.

Nam quum senatus au-
thoritas intercessisset, ut
ejus regis salutem & inco-
lunitatem defenderem:
regi regnoque praesidio
essem: adjunxissetque sa-
lutem ejus regis populo
senatuique magnae curae
esse, quod nullo unquam
de rege decretum esset a
nostro ordine: iudicium
senatus ad eum detuli, &

Decre-
tum se-
natus
Rom.
singula-
ri.

patet.

patefactis insidijs, quas vitæ illius & regno fieri intelligebam, monui regem, ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet; amicosque jam patris ejus judicio probatos horatus sum, regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris ejus, omni cura custodiaque defenderent: illum etiam cohortatus sum, ut *in sua vita conservanda primum regnare disceret*: a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur jure regio: poena afficeret eos, quos nec esse esset: reliquos metu libe-

M

raret.

raret : praesidio exercitus
mei ad eorum, qui in culpa
essent, timorem potius,
quam ad contentionem u-
teretur : sic ego eum praesentibus
insidijs liberavi :
neque solum ei saluti fui,
sed etiam curavi, ut cum
auctoritate regnaret.

*Subdi-
torum
cautio.*

*Principis cautio, subdito-
rum cautio est. ex unius ple-
rumque, vix pendet salus o-
mnium.*

*Prin-
ceps im-
paratus
ab ar-
mis esse
non de-
bet.*

Nihil est magis necessa-
rium, quam paratim habere
semper arma, quibus vel
ipse tectus esse possis, vel
provocare improbos, vel
te ulcisci laeseris : item

orna-

ornatas habere naves in
 provincijs, quæ exitus un-
 dique habent maritimos.
 Siquidem in ijs navalis
 apparatus, & mari pluri-
 mum posse, cura debet esse
 antiquissima, consilio The-
 mistocleo: quo qui mare
 teneat, rerum potiri, posse
 existimatur.

Appa-
 ratus
 navalis
 quibus
 provin-
 cijs ne-
 cessariis.

Immo hoc amplius, exi-
 stimo in regione atq; pro-
 vincia, quæ mari cincta,
 portibus distincta, insulis
 circumdata est, non solum
 præsidij, sed etiam ornan-
 di imperii causa navigan-
 dum esse. hæc enim ratio,
 ac magnitudo animorum

n majoribus nostris fuit,
ut, cum in privatis rebus,
usque sumptibus mini-
no contenti, tenuissimo
cultu viverent in imperio,
atque in publica dignitate, o-
mnia ad gloriam, splendo-
remque revocarent. quæritur
enim in re domestica con-
tinentiæ laus: in publica
dignitatis.

De otiosis ad laborem tra-
ducendis: ut omnes sibi
sint et statui utiles in-
ertes, aut turbulenti
nulli.

CAP.

CAP. XIX.

SI uspian agri fuerint *Dedu-*
 deserti à plebe, atque à *ctio uti-*
 cultura hominum, fiat in *tu resp.*
 eos deductio, ut sentinae
 provinciarum orbiumque
 exhauriantur, & solitudo
 frequentetur: idque sine
 injuria veterum possesso-
 rum; ut non alteros demo-
 visse, sed utrosque consti-
 tuisse videre.

Omnis tenenda ratio, *4. Po-*
 qua ab otio traducantur *nuntur*
 animi ad honestas & utiles *modi,*
 vtae artes, studia, labores. *quibus*
 Id variè fiet: primò si vel- *ab ocio*
 ut certamina quaedam cõ- *ad labo-*
 sti- *res tra-*
 ducen-

que ci-
ves.

I.

Premia
consti-
tuenda
excel-
lenti.

II.

Publica
discipli-
na.

Iuue-
num
corpora
labore
firmata,
Græco-
rum le-
gibus.

stituantur in singulis, & ijs
præmia, qui cæteris præ-
stiterint. Quæ enim rara &
ardua sunt, ea ex præmio
pulchra & jucunda homi-
nibus videri solent.

Magnam etiam habet
vim reip. disciplina. Cre-
tum leges. itemque Lycur-
gi, laboribus erudiunt ju-
ventutem, venando, cur-
rendo, esuriendo, sitiendo,
algendo, æstuando. Illi
enim, qui Græciæ formam
rerum publicarum dede-
runt, corpora juvenum fir-
mari labore voluerunt:
quod Spartiatae etiam in
fœminas transtulerunt, quæ

cæte-

cæteris in urbibus, mollis-
simo cultu parietum um-
bris occultantur: illi au-
tem voluerunt nihil ho-
rũ simile esse: apud Lacæ-
nas virgines: quibus magis
palæstra, Eurotas, sol, pul-
vis, labor, militia studio est
quàm fertilitas barbara.

Fuit hæc gens fortis, dum
Lycurgi leges vigeant, è
quibus unus, cum Perse
hostis in colloquio dixit-
set glorians, solem præ ja-
cutorum multitudine &
sagittarum non videbitis:
In umbra igitur, inquit,
pugnabimus. Viros com-
memoro, qualis tandem

*Lacænae
virgi-
nes.*

*Respẽ-
sum
Spartia-
ta.*

*Lacæna
respon-
sum.*

Lacæna? quæ cum filium
in prælium inisset, & in-
perfectum audisset: Iccir-
co, inquit, genueram, ut es-
set, qui pro patria, morti
non dubitaret occumbere.

*Exerci-
tus Rom.*

*Milites
Rom.*

Esto: fortes & duri
Spartiatæ, quid Romani?
nostri exercitus primùm
inde nomē habent, vides;
deinde qui labor, quantus
agminis; ferre plus dimi-
tiati mensis cibaria: ferre,
si quid ad usum velint: fer-
re vallum. Nam scutum,
gladium, galeam in onere
nostri milites non plus
numerant, quàm hame-

ros,

ros, lacertos, manus: arma enim, membra militis esse dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè, ut si usus foret, abiectis oneribus, expeditis armis, ut membris, pugnare possint. Quid exercitatio legionum? Cur tantum interest inter novum & veterem exercitum? ætas tironum plerumque melior: sed ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docet. Quinetiam est intemperans militaris in forti viro gloria.

Omni no clari & nobilitati labores sunt faciles.

Quæ

*Exerci.
tatio le-
gionum,*

*3.
Gloria.*

4.
Hono-
res?
Quid
non de-
signat
honor?

Quæ flamma est, per
quam non currunt ij, qui
honores ambiunt? Itaque
semper Africanus Socra-
ticum Xenophontem in
manibus habebat. Cujus in
primis illud laudabat,
quod diceret eosdem labo-
res non esse æquè graves
imperatorii & militii: quòd
ipse honos laborem levio-
rem faceret imperatorum.

Xeno-
phon le-
gendus.

Multas ad res perutiles
Xenophontis libri sunt:
quos lege quæso studiosè:
quàm copiosè ab eo agri-
cultura laudatur in eo li-
bro, qui est de tuèda re fa-
miliari,

miliari, qui Oeconomicus
inscribitur: atque ut intel-
ligas nihil ei tam regale
videri, quàm studium agri
colendi, Socrates in eo li-
bro loquitur cum Crito-
bulo, Cyrum minorem,
Persarum regem, præstan-
tem ingenio, atque impe-
rij gloria, quum Lysander
Lacedæmonio vir summæ
virtutis venisset ad eum
Sardis, ei que dona à sociis
attulisset: & cæteris in re-
bus comem erga Lysan-
dram; atq; humanum fu-
isse: & ei quendam con-
septum agrum, diligen-
ter consitum ostendisse.

*stud.
um re-
gale.*

quum

*Ager
a Cyro
aimon-
sus. &
consecra.*

quam autem admiraretur
Lysander, & proceritates
arborum, & directos in quin-
cuncem ordines, & hu-
mum subactam atque puram
& suavitatem odorum, qui
afflarentur e floribus: tum
eum dixisse, mirari se non
modò diligentiam, sed eti-
am solertiã eius, à quo es-
sent illa directis, atque de-
scriptis: & ei Cyrum respõ-
diffe, atque ego omnia ista
sum dimensus, mei sunt or-
dines mea descriptio, mul-
tæ etiam istarum arborum
mea manu sunt factæ. Tum
Lysandrum intuentem
purpuram ejus & nitorem
corporis, ornatumque Per-

ficum

licum inulto auro, multis-
que gemmis dixisse: Re-
cte verò te, Cyre, *beatum*
ferunt, quoniam virtuti tuæ
fortuna conjuncta est.

*De virtutibus, quæ animos
principi consiliant: &
vitiis, quæ alienant.*

CAP. XX.

VA C A N D U M est omni
perturbatione, ut tran-
quillitas adsit, & securitas,
quæ afferat tum constan-
tiam, tum etiam dignita-

*Tran-
quillita-
tis bonæ*

N *tem;*

tem; nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, atq; clementia.

*Affabilitas sermonis
de revo-
lutionem
conciliis*

Difficile etiam dictum est, quantopere conciliet animos comitas affabilitasque sermonis. Extant epistolæ & Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Cassandrum, & Antigoni ad Philippum, trium prudentissimorum (sic enim accepimus) quibus præcipiunt, ut oratione benigna multitudinis animos ad benevolentiam alliciant, militesque blandè ap-

pet

pellando, sermone deli-
niant.

O Dij immortales! quam
magnum est personam in
rep. tueri principis! qua
non animis solum debet,
sed etiam oculis & auribus
fervire civium: ne aspera
videatur natura, difficilis
aditus, severior vultus, su-
perba responsa, insolens
vita.

Exercenda est facilitas,
& altitudo animi, quae di-
citur: ne si irascaris, aut in-
tempestivè accedentibus,
aut impudenter roganti-
bus, in morositatem inati-
lem, & odiosam incidas:

Res ma-
gna per-
sonam
tueri
princ-
pis.

Mala
raum-
dia.

atque vincaris artificio
benevolentiae colligendae
ab ijs, qui neque Cyrum
Xenophontis, neque Age-
silaum noverunt: quorum
regum summo in imperio,
nemo unquam verbum
ullum asperius audivit.
quod contra fit à barba-
ris: quorum sunt haec im-
peria, animadvertite, & di-
cto pare: & praeter roga-
tum si loquere: & illae mi-
nae, si te secundo lumine
hic offendero, moriere:
quae non, ut delectemur
solum legere & spectare
debemus, sed cavere et-
iam, & fugere discamus.

Nullae

Nullæ sint vehementiores animi concitationes: nulla maledicta, nullæ cōtumeliæ: quæ cum abhorrent ab humanitate, tūm verò cōtraria sunt imperio & dignitati. Nam si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas, sin autem exorabiles, summa levitas, quæ tamen (ut in malis) acerbitati anteponenda est. Quid Achille Homericō fœdius? quid Agammemnone in iurgio? Nam Ajacem quidem ita ad furorem mortemque perduxit. Alexander rex cum interemisset Clitum

familiarē suam, vix à se
 manus abstinuit: tanta vis
 fuit poenitendi.

*Contu-
 meliarū
 aculei
 pernicio-
 si.*

Nihil est tam deformē,
 quam ad summum impe-
 rium etiam acerbitatem
 naturæ adungere. Nec
 quicquam incendit magis
 odia, offensionesque ho-
 minum, quam ad injurias
 omnia conquare. Habet
 enim quendam aculeum
 contumelia, quē pati pru-
 dentes, ac viri boni diffi-
 cillimè possunt, nedum
 factiosi, aut insolentes, ani-
 mo mobili, & elato.

Erin-

Principis cura, officia, studia qualia sint : & in quibus posita.

CAP. XXI.

OMNINO qui præfaturi sunt, duo Platonis præcepta teneant, unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum: alterum, ut totum corpus regni curent, ne dum artē aliquam tuentur, reliquas deferant. Qui autem partem civium consulant,

Platonis præcepta
duo.
1. Offic.

partem negligunt, rem
perniciosissimā inducunt,
discordiam.

*Juris &
judicio-
rum æ-
quitas.*

Hinc non solum Sediti-
ones, sed bestifera etiam
bella civilia quæ gravis &
dignus principatu fugiet,
atque oderit, tradetque se-
otam, ut omnibus consu-
lat, imprimisque operam
dabit, ut juris, & judicio-
rum æquitate suum quis-
que teneat, & neque tenui-
ores propter humilitatem
circumveniantur: neque
locupletibus ad sua, vel te-
nenda, vel recuperanda
obsit invidia.

Ac mihi quidem viden-

tur

tur omnia esse ab ijs, refe-
 renda, qui præfunt alijs, ut
 ij, qui eorum in imperio e-
 runt, sint quàm beatissimi:
 nullæ sint seditiones, nul-
 læ discordiæ tollantur la-
 trocinia, cædes repriman-
 tur: removeatur à fama.
 & à fortunis, & ab otio
 locupletium illa acerbissi-
 ma ministra avaritiæ. Ca-
 lamniæ. curandum, ut sum-
 ptus, & tributa, ab omni-
 bus tolerètur æquabiliter:
 ne sit æs alienū, quod reip.
 noceat, providendum: fa-
 cillimi sint aditus ad te, pa-
 teant aures tuæ querelis
 omnium: nullius inopia.

Quo re-
 ferren-
 de a-
 ctiones
 princi-
 pum.
 Cura-
 rum stu-
 diorum-
 que va-
 ria po-
 nuntur
 genera.

N s ac

ac solitudo, non modo ul-
lo populari accessu, sed ne
domo quidem tua sit ex-
clusa: toto denique in im-
perio nihil acerbum sit, nihil
crudele, atque omnia plena
clementia, mansuetudinis.
humanitatis.

Eam legem tibi statue,
ut quocumq; veneris, lux
venisse, & salus videatur:
& non te unum, sed omnes
ministros imperij tui, præ-
stare videare. Quid autem
reperiri tam eximium, aut
tam expetendum potest,
quam non itineribus tuis
perterreri homines, non
sumpta exhauriri, non ad-

ven-

ventu cōmoueri: esse quo-
cūq; veneris & publicè,
& privatim, maximam læ-
ticiam: cum urbs custo-
dem, non tyrannum, do-
mus hospitem, non expi-
latorē recepisse videatur.

*Hic vi-
de VVo-
nerium
in p me-
gyr. ad
Christi.
Dan.
Regem.*

Septem, à quibus principis
& principatus ruina,
aut salus proficiscitur,
atque pendet.

CAP. XXII.

RERUM autem om-
nium nec aptius est
quic-

*I.
Bene-
volentia.*

II.

metus.

III.

odium.

quicquam ad imperia tuenda, ac tenenda, quam diligere: nec alienius, quam timere. Præclare enim Ennius quem metuent, odierunt: quem quisque odit, perisse expetit.

Multorum autem odijs nullas opes posse obistere, si antea fuit ignotum, super est cognitum. Malus enim est custos diurnitatis, metus: contraque benevolentia fidelis, vel ad perpetuitatem. & verò, qui metui volunt, Dionysius tyrannus indicavit quæ sint beati, nam cum quidam ex eius assentatoribus

commemoraret in sermo-
 ne copias ejus, opes ma-
 jestatem dominatus, re-
 rum abundantiam, magni-
 ficentiam ædiuū regiarū,
 negaretq; unquam beati-
 orem quenquam fuisse:
 visne igitur, inquit, ô Da-
 mocle, quoniam hæc de
 vita delectat, ipse eandem
 degustare, & fortunam
 experiri meam? cum se il-
 le cupere dixisset: collo-
 cari iussit hominem in au-
 reo lecto, strato pulcher-
 rimo textili stragulo, ma-
 gnificis operibus picto:
 abacosque, complures or-
 navit argento, auroque

*Vita &
 fortuna
 Diony-
 sii egre-
 gie ex-
 pressa.*

O

cœla.

cælato, tum ad mensam ex-
ximia forma pueros dele-
ctos iussit consistere, eosq;
ad natum illius intuentis
diligenter ministrare; ade-
rant unguenta, coronæ,
incendebatur odores: mē-
sæ exquisitissimis epulis
exstruebantur, fortunatus
sibi Damocles videbatur.
in hoc medio apparatu
fulgentem gladium è la-
cunari seta equina appen-
sum demitti iussit ut im-
penderet illius beati cer-
vicibus. Itaq; nec pulchros
illos administratores aspi-
ciebat, nec plenum artis
argentum, nec manum

por-

porrigebat in mensam: jam
ipsæ defluerant coronæ.
denique exoravit tyran-
num, ut abire liceret, quod
jam beatus nollet esse. Sa-
tisné videtur declarasse
Dionysius nihil esse ei bea-
tum, cui semper aliquis ter-
ror impendeat? Atque ei
ne integram quidem erat,
ut ad justitiam remigra-
ret, civibusque libertatem
& jura redderet. ijs enim
adolescens improvida æ-
tate irretierat erratis, eaq;
commiserat, ut salvus esse
non posset, si sanus esse
cæpisset. Omni cultu &
victu humano carebat:

O 2

vive-

vivebat cum fugitivis,
cum facinorosis, cum bar-
baris: neminem, qui aut
libertate dignus esset aut
vellet omnino liber esse,
sibi amicum arbitrabatur:
omnes metuebat.

Etenim qui se metui vo-
lent, à quibus metuuntur,
eosdem metuunt ipsi ne-
ccesse est. nec verò ulla vis
imperij tanta est, quæ præ-
nente metu possit esse di-
uturna. Testes nos ipsi, qui
vexatis & perditis exteris
nationibus, bellis plesti-
mur civilibus. ex quo pa-
rietes modò urbis stant, &
manent, iique ipsi jam ex-

*Exitij
reip.
Rom.
causa.*

irema

trema scelera metuentes,
rem verò publicam peni-
tus amisimus: atq; in has
clades incidimus, dum
metui, quàm cari esse, &
diligi maluimus.

Nihil verò est ad diu-
rurnitatem aptius, quàm
providere, ne imperantis
dignitas violetur, ne nomē
imperij in commune odi-
um vocetur. Grave enim
est nomen imperij: atq; id
etiam in levi persona per-
sonefcitur, propterea,
quod missi cum imperiis
mittentium, non suo no-
mine abutuntur: & suas

*Provi-
siones a-
pta ad
diutur-
nitatem
imperij.*

IV.

*Existi-
matio.*

V.

*Missi
cum im-
perijs.*

sordes

lotdes cum istorum splendore permiscerent.

Quomodo debent ministri principum sua exequi officia, & se gerere.

Sit is, cui potestatem permiseris, non suæ, sed tuæ lenitatis minister; majoraq; præferant fastes illi ac secures dignitatis insignia, quam potestatis.

Toti sit imperio cognitum tibi omnium salutem, liberos, famam, fortunas, esse carissimas,

Denique hæc opinio sit, non iis modo, qui aliquid turpiter acceperint, sed iis etiam qui dederint, te inimicum, si id cognoveris futurum. Neq; verò quisquam dabit, cum erit hoc

per-

perspectum ministros imperii atq; magistratus, ita laborare de existimatione sua, ut ista lex non perfringatur, *Vim ne faciunto: donū ne capiunto, néve danto, néve petenda, néve gerenda, néve gesta potestate: nec te posse ferre, ut quisquam ea vel potestate, quam tu ad dignitatem permiseris, vel officio, quod in beneficij loco detuleris, vel cura, quam laboris munerisque ratione dederis, ad quæsum abutatur: propterea nihil injurium, aut ad famam sordidum, per eos qui simulant apud te mut-*

VI.

Ministræ

VII.

Magi-
stratus.

tum posse, abs te solere impetrari. Nec tamen est hæc oratio mea huiusmodi, ut te in tuos, aut durum esse nimium, aut suspiciosum velim, sed in credendo cautum, ac diligentem in observando, ut quæ pararint, benè parata sint, nullo neq; turpi quæstu, neque odioso: & magis liberalitate utantur tua, quam sua libertate.

Neque sanè placet, præsertim cum hi mores tantum jam ad nimiam levitatem & ambitionem incubuerint, scrutari omnes sordes, excutere unumquem.

quemq; eorum : sed iis, qui
& omnes vias pecuniæ se-
quuntur, & omnia pecu-
niæ causa faciunt, nihil
credere.

Pragmatici homines o-
mnibus historiis, præce-
ptis, versibus deniq; cave-
re jubent, & vetant crede-
re : statimq; ut quisq; a-
liquid rectè fecerit, omnia
dare & permittere.

Cauti-
nes due
Prag-
matico-
rum.

*Fresidia IV. quibus Prin-
ceps se & principatum
firmare debet.*

CAP. XXIII.

I,
 Lectissimi
 mi ad
 publica
 munera,
 et hono-
 res ab i-
 pso prin-
 cipe pro-
 venien-
 di.

Nihil tua magis in-
 teresse puta, quam le-
 ctissimorum hominum, qui
 in aliquo genere laudis &
 industriæ excellent, nomi-
 na tenere, ingenia posse,
 studia ad tuas & populi
 utilitates allicere, & exci-
 tare: ad honores vocan-
 do & munera, tuo delectos
 iudicio & uni tibi, à quo
 illa proficisci debebunt, a-
 strictos: ut habeas undi-
 que pro te excubantes, ac
 velut in præsidiis colloca-
 tos ne quid lædat, ne quid
 offendat.

Ad

Ad tenendum etiam
tranquille in tuos imperi-
um, caput est, providere,
ut non modo qui summis
augentur honoribus, in-
perijs, potestatibus, sed et-
iam qui præfidijs, ac pro-
pugnaculis præsumat, ex re-
uno pendeant: idq; in ar-
canis habendum est impe-
rij: ut occasione occurras,
spes frangas, ambitio-
nem prævertas eorum, qui
violentas opes, ac poten-
tiam non ferendam spera-
bunt; aut concupiscent.

Obeundæ statis sunt tē-
poribus provinciæ, ut in-
ariæ, libidines, conatus-

que

II.

Qui in
imperio
puri-
mura
possunt,
a princō
pe solo
pendeāt.

III.

Obeun-
de pro-
vincia

*Statim
tempo-
ribus.*

*Remo-
tiora
cur dili-
gentius
obser-
vanda.*

que nefarii comprimantur : ac ijs reip. partibus, que maximè laborant, medicina afferatur tempeſtiva, & morbo fortior. Quæ enim præcul ſunt à conſpectu principis, ſtudio curanda ſunt majore, firmioribus munienda præſidiis, luminibus clarioribus illuſtranda : cum ante omnia commutari, quam au-
diri poſſint. In ſede varò imperii, in oculis principis, nihil ferè poteſt exiſtere, quod non ante ex-
tingui atque opprimi poteſt, quàm planè exortu ac natum ſit. Neque taſt

hic

hic facile à potentioribus
& ministris imperii tenui-
ores violantur, spoliantur
locupletes, quam in pro-
vinciis: in quibus vexati,
hoc sæpè jure sunt, ut iis
ne deplorare quidem de
suis incommodis liceat.

Interea quoniam popu-
lus omnia commoda sua,
jura, salutem legibus obti-
net, cavendum ne à legi-
bus recedatur. Oportet
enim omnia lege, quasi
mente quadam regi, & ad-
ministrari: cum ut corpo-
ra nostra sine mente: sic
civitas sine lego, suis pa-

*Incom-
moda*

*provin-
cialium.*

IV.

*A legi-
bus non
discedē-
dum.*

P

pat-

partibus, ut nervis, & sanguine, & membris uti non potest.

*De prudentia in externis,
& erga externos cautiones 28.*

CAP. XXIV.

I. **A**GE verò, ne quæ domi sunt solam meditare: exterorum status, voluntates, vires, fœdera, pactiones, & consilia sunt cognoscenda.

II. In primis, cave ne largitionibus ulli tuorum ab iis corrumpantur, fidem

pro-

prodant, & tua consilia ad illos deferant : ne sociorum mentes à te avertantur : ne copiæ, quas simulatione alio sibi compararint, subito ad tua convertantur pericula.

Magni præterea refert scire, quid alij roges, quid nationes, quid hostes, quid socij de te, tuo imperio, statu, potentia existiment : cum soleant homines, in tantis rebus, ut, aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famæ, quam aliqua certa ratione commoveri.

III.
IV.

V.

VI.

Colendæ summa bene-
volentia nationes officiis,
vetustate, fide, periculis,
fœdere conjunctæ.

VII.

Non his modo serven-
tur æqua, sed & aliis: ne
quid exteris à cive fiat du-
rum agreste, vel injurium:
ne quæ in re contra jus
gentium peccetur.

*Canibus quæ sunt canum
relinquantur; adulatio er-
ga domesticos, & odium in
externos.*

Malè qui peregrinos ur-
bibus uti prohibent, eosq;
exterminant: quoniã di-
rimunt communem hu-
nani generis societatem.

At

At ne utiquam ferendi,
 qui speculandi causa ad-
 veniunt, aut aliter decli-
 nant ab officio: quod est
 nihil præter suum negoti-
 um agere, nihil de alio ac-
 quirere, nec in ali-
 ena esse res, curiosos.

VIII.

Vitandæ sunt inimici-
 tiæ vicinorum, & posteri-
 tatis otio consulendum.

IX.

Non conturbaveris ea,
 in quibus ipsorum salus
 est: ne aut impiam cupidi-
 tatem contra salutem tu-
 am habeant: aut commo-
 dis officiant tuorum.

X.

Non sunt illa, quæ for-
 sitan ne sentimus, parva:

*Pacis
 commo-
 da.*

P 3

quod

quod in pace multo locu-
pletioribus civib⁹ utimur:
quod habent propinquas
remotasque regiones fru-
ctuosas, quo facile excur-
rant: ubi libenter nego-
cium gerant: quos illæ,
partim mercibus suppedi-
tandis cum quaestu, com-
pendioq; dimittunt, partim
ut negociari libeat; ut de-
niq; sedes ac domicilium
collocare: quod commo-
dum non mediocre popu-
li & principis est, tantum
civium numerum alibi,
tam bonis fructuosisque re-
bus detineri.

Si

Si qua à tuis accepta est
offensio, inscientia, aut
perversitate foederatorum
lenem te præbe, ut viola-
ta expientur: & tua, quæ
sunt sanctissime conserva-
ta, suam religionem obti-
neant.

XII.

Curandum, ut à pirati-
mare sit liberum, navigan-
tibus tutum: propugnacula
imperii, & præsidia pro-
vinciarum firma: classes
ornatæ: mercatores, & a-
gricolæ, non modò à cala-
mitate, sed etiam à metu
calamitatis defendantur.

XIII.

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

Nam in cæteris rebus,
cum venit calamitas, tum

decrementum accipitur: ac
 in cultura agrorum, & in
 vectigalibus, non solum
 adventus mali, sed etiam
 metus ipse affert calamita-
 rem. Siquidem, cum ho-
 stium copiae non longe
 absunt, etiam si nulla irru-
 ptio facta sit, tamen peco-
 ra relinquuntur, agricultura
 deseritur, mercatorum
 navigatio conquiescit.
 Quare saepe totius anni
 fructus uno rumore peri-
 culi, atque uno belli timo-
 re amittitur.

XVII

Non permittendum, ut
 apud exteros fiant injuriae
 negociantibus: quorum

per

per se res, & fortunæ curæ esse debent: & multorum civium calamitas à rep. sejuncta esse non potest. Non possunt enim una in civitate, provincia, aut regno multi rem atq; fortunas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem trahant.

Ab hoc periculo prohibenda est resp. & omni studio incumbendum, in quo vel gloria tui nominis & imperij, vel salus sociorum, vel fortunæ plurimorum civium cum rep. conservantur, defenduntur, augentur.

XVIII.

Porro nihil est tam regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus, dare salutem, liberare periculis (etsi difficilis sit cura rerum alienarum). Idque etiam perutile, & opportunum est ad potiendum, si quid expectas. Nihil in discrimine nimium videbitur. Sed non satis verbis tum cavere. Quia diligentius homines metuant, quam meminerint. & nescio quomodo facilius in timore benigni, quam in victoria graui reperiantur.

S

Si verò ex foedere auxili- *XIX.*
 lia petantur, prætermitti *foedera*
 defensio, deserique officii- *servanda.*
 um non potest: foedus si-
 quidem sacrosanctum est:
 imperium gloriâ debet
 fultum esse, & benevo-
 lentiâ sociorum. Quare
 propter socios nulla ipsi
 injuria læcessiti majores
 nostri cum Antiocho, cum
 Philippo, cum Ætolis, cum
 Pœnis bella gesserunt, Ti-
 bi verò nihil ad existima-
 tionē esset turpius, quàm
 si tu, qui alienissimis à te,
 salutis existimaretis fuisse,
 sociis auxilium ferre non
 posses.

Si

XX.
*Cautio-
 nes dua
 contra
 extero-
 rum ar-
 ma.*

1.

2.

XXI.

Si praesidia tuis pericu-
 lis fuerint ab exteris quaerenda, non committe, ut
 eorum beneficio potius,
 quam tua virtute, poten-
 tiaque tui salvi esse pos-
 sint, aut videantur.

Est valde cavendum, ne
 inter aliena vitia, vel auxi-
 iarii milites, vel inimicae
 gentes tuorum mala suam
 putent occasionem: ut no-
 ster populus, qui sociis de-
 fendendis terrarum iam
 omnium potitus est: & vi-
 ctor dedit, ac detraxit re-
 gibus, atque sociis, quod
 voluit.

Omni-

Omnino principis est
maximè conservare jura
belli: nam cum sint duo
genera decertandi; unum
per disceptationem, alterū
per vim: quumque illud
propriū sit hominis, hoc
belluarum: confugiendam
est ad posterius, si uti non
licet superiore.

Quare suscipienda qui-
dem bella sunt ob eā cau-
sam, ut sine injuria in pace
vivatur: partā autem vi-
ctoriā conservandi sunt ii,
qui non crudeles in bello,
nec immanes fuerant. Et
cum iis, quos vi deviceris,
consulendum est: tum ij

*De jure
belli.*

XXII.

XXIII.

XXIV.

Q

qui

qui armis positis ad imperatorum fidem confugiant; quamvis murum aries percusserit, recipiendi. in quo tantoperè apud nostros justitia culta est, ut ij, qui civitates, aut nationes devictas bello in fidem recipissent, earum patroni essent, more majorum, ac belli quidem æquitas sanctissime feciali populi Rō. jure perscripta est. ex quo intelligi potest, nullum bellum esse justum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum antè sit, & indictum.

Bellum autem ita susci-

pia-

piatur, ut nihil aliud, nisi pax quæsitâ videatur. suos quisq; tueri debet. Majores enim nostri mercatoribus retentis vel injuriosius tractatis, bella gesserunt. Legati quod erant appellati superbis, Corinthum totius Græciæ lumen extinctam esse volerunt. siquidem existimarent legatos senatus faciem secum afferre, auctoritatem populi, eorumq; jus, cum hominum præsidio munitum esse, tum etiam divino jure vallatum.

XXVI.

XXVII.

De evertendis autem diripiendisq; urbibus, val

XXVIII.

dè illud considerandum est, ne quid temerè, ne quid crudeliter: nisi fortè in immanes, ut in Pœnos & Numantinos nostri: qui Carthaginem & Numantiam funditùs sustulerunt. nollem Corinthum: sed credo aliquid secutos, oportunitatem loci maximè, ne posset aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhortari.

*Fides
servan-
da.*

Fides servanda diligentissimè: hanc autem, qui violat, oppugnat omnium commune præsidium: & deceptos excitat, ut novarum se necessitudinem fi-

delitate

delitate contra veteram
perfidiam muniendos pu-
tent: ipse notatur summa
perfidia & sceleris infa-
mia.

Conclusio.

Iam verò cum videas
hæc omnia, pacem exter-
nam, otium domesticum,
salutem universorum, &
cætera, quæ mortalibus
chara, atque ampla sunt,
in tutelam, atque patroci-
nium tui principatus esse
collata: intellige te in hac
custodia nunquam in spe-
cula collocatum esse, ut

*Prin-
ceps tu-
tor, &
patro-
nus sub-
ditorum.*

caum omni metu, atque
malo, populam tua vigi-
lia & prospicientia reddas:
tuum esse pro salute com-
modisque omnium, pro
universo imperio vigila-
re: erecto animo, intentis
oculis omnes reip. partes
intueri: in omnibus rebus,
quas statues, quas decer-
nes, quas ages, quid tantis
hominum opinionibus,
tantis de te iudiciis, tantis
honoribus debeas, cogi-
tare.

FINIS.

IN-

I N D E X.
C A P I T U M.

Cap. I.

DE excellentia
principatus, &
imperij: causa,
atque origine vite civilis,
juris, rerump. civitatum,
urbium.

Cap. II.

De prestantia regalis
imperij: causa, & origine
regum, atque legum.

Q 4 Cap.

Cap. III.

*De difficultate regnan-
di: fundamentis, & arti-
bus reip. & imperij.*

Cap. IV.

*De principis officio in
genere: qua is scire, presta-
re, cogitare debeat.*

Cap. V.

*De prudentia tenenda
in deliberationibus, consi-
liis, & actionibus.*

Cap. VI.

*De prudentia tenenda
in malis precavendis: &
incidendis motuū princi-*

pis,

Piis, mediis, & reliquis.

Cap. VII.

*De cautionibus adhibendis, in variis motuum, & seditio-
num causis.*

Cap. VIII.

*De condecencia à principe tenenda: & ejus octo
administris: quibus felix, & Augustus redditur
princeps, atque principatus.*

Cap. IX.

*De imperij moderatio-
ne: & rationis usu principi-
bus conveniente, à barbaris neglecto.*

25

Cap.

Cap. X.

*De principum moribus :
ut exemplo nocent , aut
profunt.*

Cap. XI.

*Ut preparatio necessa-
riorum , lenitas , & conti-
nentia servant : negligen-
tia , acerbitas , & avaritia
evertunt imperantem , &
imperium.*

Cap. XII.

*De liberalitate conve-
niente principi.*

Cap. XIII.

De premiis & poenis.

Cap.

Cap. XIV.

*De principis prudentia
moderanda temporum, re-
rum, & personarum ra-
tione: & posita de his tri-
bus varie cautiones, atque
regula.*

Cap. XV.

*De principis annulo, se-
nate, senatoribus, & con-
silio.*

Cap. XVI.

*De assentatoribus vi-
tandis.*

Cap. XVII.

*De auctoritate retinen-
da:*

da: & vitandis pravis animi affectibus, quibus haec minuitur.

Cap. XVIII.

Que ad se & principatum tuendum, facere, ac parata habere princeps debeat.

Cap. XIX.

De otiosis ad laborem traducendis: ut omnes sibi sint & statui utiles: inertes, aut turbulenti nulli.

Cap. XX.

De virtutibus, que ani-

mos principi conciliant: &
vitiis, que alienant.

Cap. XXI.

Principis cure, officia,
studia qualia sint: & in
quibus posita.

Cap. XXII.

Septem, à quibus prin-
cipis, & principatus rui-
na, aut salus proficiscitur,
atque pendet.

Cap. XXIII.

Præsidia quatuor, qui-
bus princeps se, & princi-
patum firmare debet.

R

Cap.

Cap. XXIV.

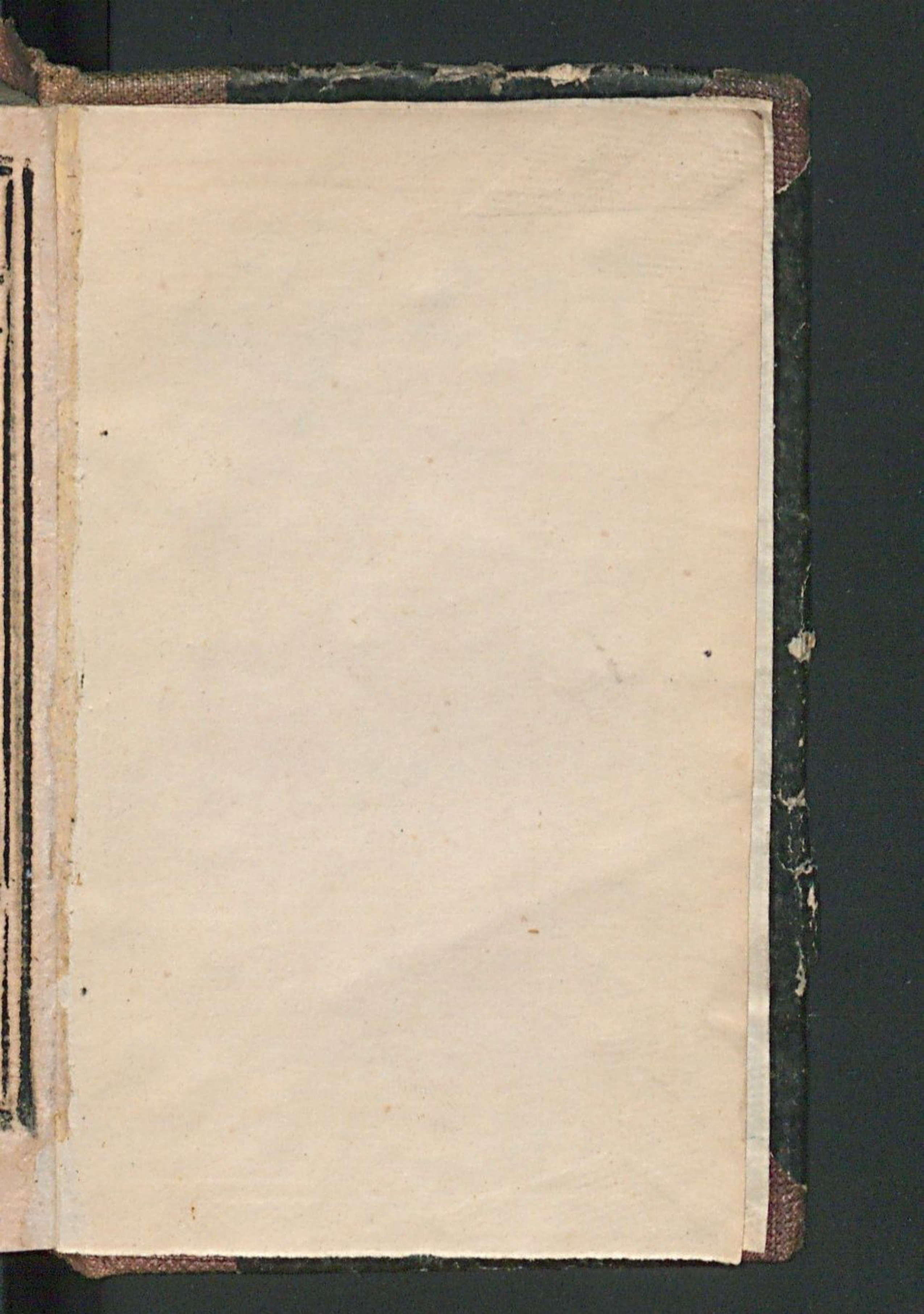
*De prudentia in exter-
nis, & erga externos. cau-
tiones 28.*

LIPSIÆ

Excudebat LAUREN-
TIUS COBER.

ANNO MDCCXV.

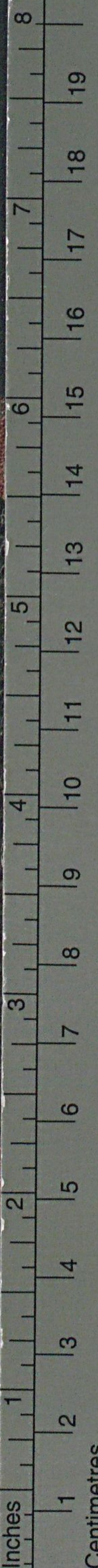
4205

X2612427

V077

1/1

B.I.G.

Farbkarte #13

CICERONIS
PRINCEPS,
RATIONES, ET
 CONSILIA BENE GE-
 rendi, firmandique imperij: ex
 ijs repetita, quæ ex Ciceronia-
 nis defluxere fontibus, in libros
 XVI. de Statu rerum Rom.
 qui nondum lucem
 acceperunt.

LIPSIÆ
 Imprimebat **LAURENTIUS**
 COBER, Impensis Henningij
 Grossij junioris.

ANNO M. DC. XV.

